

**KONCEPTUALNE SMERNICE
ZA IZOBRAŽEVALCE
NA PODROČJU
IZOBRAŽEVANJA STAREJŠIH**

Besedilo Dušana Findeisen, Nives Ličen, Slovenska Univerza za tretje življenjsko obdobje.
Recenzija: predstavniki organizacij partneric v projektu P3AE

Metodologija/Št. projekta 2016-1-LV01-KA204-022712

Vsebina

Predgovor	str.5
Uvod	str. 6
I. Konceptualno ozadje izobraževalnih programov za starejše	str. 8
Spreminjajoča se družba	
Potreba po dejavnem staranju in značilnosti dejavnega staranja	
Kaj naredi starejše dejavne?	
V izobraževanju starejših se moramo spoprijeti s stereotipi, predsodki, diskriminacijo starejših in zlorabo starejših. Proti tem pojavom se moramo boriti	
Je izobraževanje starejših drugačno?	
Prvo obdobje – otroci morajo biti vedoželjni, če želijo preživeti in se prebiti skozi šolanje	
Šolanje je zgolj ena možna oblika izobraževanja	
Izobraževanje odraslih ni isto kot šolanje	
Izobraževanje v tretjem življenjskem obdobju in njegove značilnosti	
Izobraževanje brez prisile, dobri odnosi s člani študijske skupine in mentorjem naredijo, da so odnosi uspešni	
Starejši potrebujejo nove cilje za delovanje in novo znanje, ki jim bo strukturiralo življenje	
Na poti k razumevanju poznejših let življenja, potreb starejših, njihovih vprašanj in njihove dejavne vloge v skupnosti	
II. Kako pričeti in organizirati izobraževalno ponudbo za starejše	str. 27
Podobnosti in razlike v izobraževanju starejših v Evropi	str.27
Model slovenske UTŽO	
Vloga U ₃ ŽO	
Prvi koraki na poti k novi U ₃ ŽO	
Ustanovite upravni odbor svoje prihodnje UTŽO	
Ustanovna skupščina	
Postavite dokumentacijski center, arhiv	
Univerza za tretje življenjsko obdobje postanejo neodvisen socialni subjekt v lokalnem okolju	
III. O zasnovi programa v izobraževanju starejših	str. 36

O zasnovi programa v izobraževanju starejših

Kaj si morajo razvijalci programov izobraževanja starejših zapomniti!

Vloga izobraževalca odraslih pri izvajanju izobraževalnega programa

Metode

Študija primera: raziskovanje kot učna metoda v študijski skupini Trgi, ulice in stavbe okoli nas

Študijski krožki in psihosocialna dinamika majhnih skupin

 Cilji študijskega krožka

 Mentorji in mentoriranje

 Dober strokovnjak ni nujno dober mentor

 Mentoriranje kot učenje v paru

 Faze mentorskega razmerja

 Zmožnosti izobraževalcev/mentorjev

Animatorji

Evalvacija

 Oblike evalvacije

 Znanje

 Dejavnostni cilji

 Izobraževanje starejših podpira dejavno staranje

 Zakaj se starejši študenti učijo

IV. Politika dejavnega staranja in druge politike, ki se nanašajo na starost, starejše državljane na lokalni, regionalni, nacionalni, evropski in svetovni ravni

str. 51

Globalna raven

Raven nevladnih organizacij

Evropska Unija in njen pomen za starejše

Priporočila oblikovalcem politik in izobraževalnim organizacijam, ki delujejo na področju izobraževanja starejših

Zaključek

str. 59

Literatura in viri

str. 59

Glosar

str. 61

Ko se bom upokojil, bom izživel svoje sanje ...”

Kaj so povedali o poznejših letih življenja tisti, ki resnično vedo, kaj pomeni biti star

Staranje je proces, ki se v človeškem organizmu prične z oploditvijo jajčeca in traja do konca življenja.

V povprečju ljudje živimo dlje, zato nas tudi kasneje kot nekoč opredelijo kot stare.

Starejši so tisti, ki jim je več kot 65 let. Med vsemi starostnimi skupinami je ta skupina najbolj raznolika in zanimiva.

Starejši ljudje lahko skrbijo sami zase in lahko dajo svoj prispevek družbi.

Staranje je biološki in psihološki proces, pa tudi proces osebnostne rasti.

Staranje vpliva na različne načine na to, kako se nekdo loteva stvari in jih obvladuje. Vpliva tudi na to, kako doživlja izzive in težave na svoji poti.

Starejši so tisti, ki se lahko učijo o sebi in svoji resnični naravi.

Zgodi se, da si trideset let ali več na nekem področju, denimo na področju novinarstva, pa v starosti odkriješ, da ves čas nisi bil to, kar v resnici si.

Biti star pomeni biti star v biološkem pogledu (biološko in fiziološko staranje), toda starost je tudi družbeni konstrukt.

"Nikoli ne razumeš drugega, vse dokler ne pričneš videti stvari z njegovega vidika ... Dokler mu ne zlezeš pod kožo in se z njo sprehajaš naokrog." (A. Finch)

ŽARIŠČNA SKUPINA PROJEKTA CINAGE NA SLOVENSKI UNIVERZI ZA TRETJE ŽIVLJENJSKO OBDOBJE

Predgovor

Te *Konceptualne smernice za izobraževalce na področju izobraževanja starejših* naj bi se imenovale *Metodologija* in naj bi bile zbirka metod (te pa niso prav nič drugačne od metod v izobraževanju odraslih). Te smernice so, razumljivo, tudi zapis o metodah, a ta zapis bi bil nesmiseln brez filozofije izobraževanja starejših in dejavnega staranja, na kateri počiva sleherna metoda, ki jo uporabimo v izobraževanju starejših. Tako so te konceptualne smernice utemeljene na empirično preverjenih teorijah, ki jih je moč najti v geragogiki in referenčnih vedah kot so socialna gerontologija,

andragogika, sociologija, psihologija Nas pa je seveda zanimala predvsem temeljna veda, tj. geragogika ali izobraževalna gerontologija.

Te smernice se navezujejo zgolj na značilnosti neformalnega izobraževanja odraslih in na normalno, ne pa tudi patološko staranje. Tako bralci ne bodo našli navedkov glede slabšega zdravja starejših, kot so denimo slab vid, sluh, težave s premikanjem itd. Želeli smo osredotočiti pozornost bralcev na negativne in pozitivne stereotipe o starejših in njihovem učenju, stereotipe glede njihovih primanjkljajev. Naš cilj je bil, nasprotno, povečati razumevanje potrebe po novi obravnavi starosti, starejših in njihovega učenja v sodobni Evropi, tisti, ki se ukvarja s socialnim, kulturnim in kognitivnim kapitalom starejših, ki ga velja prispevati za razvoj družbe v celoti.

Uvod

Te konceptualne smernice za izobraževalce na področju izobraževanja starejših spremljajo materialne rezultate evropskega projekta P3AE, t.j. izobraževalne programe, ki jih bodo zasnovale in izvedle partnerske organizacije. Širše gledano, bodo te smernice služile tudi vsem drugim, ki bodo razvijali in izvajali izobraževalne programe znotraj projekta P3AE: Angleščina za začetnike, Angleščina za potovanje, Evropska identiteta starejših, Katalonščina za pisanje in seveda tudi načrtovana učna spletna platforma. Bralci bodo spoznali, da so starejši posebna učna publika, da imajo programi tako individualne, kakor tudi skupnostne cilje, da so programi za starejše namenjeni prenosu obstoječega znanja in gradnji novega znanja, pa tudi temu, da starejši pridobijo psihološko, ekonomsko, družbeno in politično moč. Vse te cilje morajo izobraževalci imeti pred očmi, ne glede na vrsto in obliko izobraževanja, upoštevati morajo raznolikost in različne funkcije, ki jih ima izobraževanje. Ena od funkcij je vključevanje starejših v družbo. Izobraževanje v poznejših letih življenja namreč ni le preprosta ponudba izobraževalnih programov, pomeni tudi, da se ob pomoči izobraževanja starejši kolektivno osvobajajo in emancipirajo. Vse prepogosto starejši podcenjujejo svoje učenje, vse prepogosto so starejši podrejeni drugim generacijam in drugim družbenim skupinam, vse prepogosto so na robu družbe.

Izobraževanje starejših je odgovor na individualne in skupnostne potrebe. Vse predolgo se je verjelo, da je izobraževanje starejših zgolj zato, da so starejši zadovoljni z življenjem, da se dobro počutijo, ne glede na starost ali družbeni položaj. Ta izrazito psihološki pogled na izobraževanje starejših je naredil več škode kot koristi, kajti starost je predvsem družbeni pojav.

Izobraževanje starejših je koristno in mora biti koristno širšemu krogu posameznikov, skupnosti, družbi v celoti. Mora prispevati k družbeni pravičnosti na vseh ravneh: na distributivni ravni, kjer gre za delitev materialnih sredstev, na kulturni in simbolni ravni (komunikacija v javnosti). Starejše mora pripravljati za to, da razumejo starost in staranje, da boljše živijo v družbi in da hkrati družbo sooblikujejo.

V zadnjih desetletjih doživljamo številne družbene prekinitev, do katerih je prišlo predvsem zaradi spremenjenega načina proizvodnje (stroje so nadomestili računalniki in moderna tehnologija). Rezultat tega je, da sta se oblast in bogastvo redistribuirala. Nove družbene skupine so prišle na oblast in bogastvo je prineslo nove vrednote in nova prednostna področja ter načine obnašanja. Posledično prihaja do sprememb, ki se dotikajo življenja starejših ljudi in njihovega položaja v družbi. Starejših ne obravnavamo več kot homogeno družbeno skupino, kot smo jih v industrijskih časih. Obravnavamo jih bolj kot posameznike in tako je prav. Potrebujemo nov način staranja. Izobraževanje starejših je del tega novega, t.i. dejavnega staranja, to pa je izrazito individualno.

Projekt in tečaji P3AE so namenjeni ustvarjanju pripomočkov za izobraževanje in usposabljanje starejših izobraževalcev/mentorjev, ki so specializirani ali se bodo specializirali za področje izobraževanje starejših. Ti se ne morejo osredotočiti le na svoj izobraževalni predmet ali teme, na znanje, ki ga prinaša njihova veda, ne morejo se osredotočiti zgolj na metode izobraževanja. Zmeraj morajo imeti pred očmi, da je izobraževanje starejših zmeraj in povsod tudi, gledano z vidika starejših, pridobivanje moči. Če so vključeni v izobraževanje, morajo izobraževalci/mentorji, pa tudi starejši študenti, spremeniti odnos do starosti, starejših in staranja. Razviti morajo vrsto ustreznih stališč. Izobraževanje starejših mora biti izrazito transformativno. V tem pogledu izobraževalci/mentorji igrajo pomembno vlogo.

Projekt P3AE je posredno posvečen izobraževanju starejših od 45 let. Izobraževalni programi podpirajo njihovo osebno rast,boljšajo njihovo poklicno delo, družbene vloge, pomagajo jim premostiti prelomna življenjska obdobja. Pomagajo jim, da se starajo dejavno in da delujejo kot dejavni državljani itd.

Starejši in ljudje v poznejši letih življenja niso homogena skupina, kajti starejši pripadajo različnim skupinam kot so starejši delavci, tisti, ki so tik pred upokojitvijo, starejši, ki so se že upokojili in so zaključili s poklicnim delom, starejši, ki se ne starajo normalno, marveč bolezensko. Starejši, ki jim ta projekt ni namenjen, so tisti, ki se starajo patološko. Tisti, ki so rahlega zdravja in potrebni institucionalne oskrbe, četudi izobraževanje starejših v visoki starosti lahko igra pomembno vlogo za ohranjanje avtonomnosti in je pomembna spodbuda starejšim, da sodelujejo v družbi. Tako je z individualnega in družbenega vidika pomembno, da spodbujamo izobraževalne dejavnosti vseh skupin starejših. Starejši, ki so dejavni in pozitivno dojemajo sebe in staranje, ohranjajo duševno in fizično zdravje, sodelujejo v skupnosti in pri reševanju skupnostnih vprašanj ter v politiki. Vstopajo v dialog z drugimi generacijami. Pri vsem tem sta individualno doživljanje samega sebe in zaznavanje staranja pomembno povezana z učenjem in sodelovanjem v izobraževalnih dejavnostih.

Čeprav so ljudje v poznejših letih življenja obremenjeni z družbenimi stereotipi, češ, da so starejši pasivni, nezadovoljni z življenjem, da sta njihovo delo in učenje nekoristna, čeprav velikokrat razmišljajo, da ni njihova naloga, da se posegajo v življenje skupnosti, pa mi, člani projekta P3AE, doživljamo starejše kot polnovredne in dejavne člane lokalne, nacionalne in evropske skupnosti. Verjamemo, da je tudi zato izobraževanje v poznejših letih življenja pomembno in da močno vpliva na tistega, ki se uči in na skupnost.

Projekt P3AE zajema tudi razvoj platforme za izobraževanje in usposabljanje izobraževalcev, ki so specializirani za področje izobraževanja starejših in si prizadevajo za to, da bi starejši študenti

- ostali integrirani v družbo ali bi se vanjo ponovno integrirali,
- spremenili način, kako dojemajo sami sebe, in družbeni pogled na njih, saj gre za zastarelopogled in podobo starejših, tisto, ki jih slika kot ne preveč dejavne in ne preveč pripravljene sodelovati v življenju skupnosti,
- bolje razumeli svoje lastne potrebe in vprašanja, potrebo po medgeneracijskih vezeh sredi spreminjajoče se družbe (solidarnost, sobivanje in sodelovanje med generacijami).

Katera koli vrsta in oblika izobraževanja starejših ima seveda svojo temo. Pa vendar, kot smo že povedali, katerakoli vrsta in oblika izobraževanja v poznejših letih življenja je hkrati tudi izobraževanje za pridobivanje moči. Zato si izobraževalci / mentorji prizadevajo, ne glede na temo izobraževanja in ne glede na cilje izobraževalnega programa, da pri svojih študentih dosežejo, da ti bolje razumejo starost v sodobni evropski družbi, takšno kot je, in takšno, kot bi lahko bila. Zato potrebujejo znanje, o politiki starosti in staranja. Z izobraževanjem poskušajo povečati zavedanje o pravici starejših, da vedo in o pravici starejših do besede v sodobni družbi enakih pravic in priložnosti, pravici starejših da vplivajo na posamezna vprašanja kot so prožnost in varnost dela, dostop do izobraževanja, diskriminacija na delu na temelju starosti, različnost na delovnem mestu, pravica do dela, pravica do pokojnine. Izobraževalci in starejši potrebujejo znanje o pokojni in upokojevanju, upokojitveni starosti, dejavnem staranju v najširšem pomenu besede, pa tudi o priložnostih za sodelovanje z drugimi generacijami,, Potrebujejo znanje o prostovoljskih dejavnostih, slogu življenja po upokojitvi, izobraževanju v poznejših letih življenja, kulturi v starosti, kot načinu gradnje dostojanstva, Potrebujejo znanje o sodelovanju pri odločanju, denimo v lokalni skupnosti, o najrazličnejši vidikih poznejših let življenja.

Če povzamemo: starejši udeleženci v izobraževalnih programih naj bi si povečali znanje o izobraževalni temi, pa tudi znanje o sebi, o vrednosti svojega učenja, o vprašanjih, ki se nanašajo na njihovo starost, njihov položaj v družbi in o tem, kako bi v različnih socialnih vlogah lahko prispevali k razvoju družbe. Še več, spreminjanje tako izobraževalčevih, kakor tudi študentovih stališč in pogledov do starejših in staranja je namen tega transformativnega izobraževanja in učenja. Starejši morajo biti dejavni in zato morajo imeti znanje.

Spreminjajoča se družba

Od starejših in izobraževanja starejših se pričakuje, da imajo vpogled v večje družbene spremembe, tiste, ki prizadenejo vse generacije in odnose med generacijami. Kako naj se z vedenjem in znanjem starejši prilagajajo tem spremembam, lahko postane izobraževalna tema, pa tudi cilj izobraževanja.

a) Plačano delo: Današnje oblike in značilnosti dela srednjih generacij so različne od tistih iz časov Keynesove teorije. Vrsta zaposlitve vpliva na življenje in delo mlajših in starejših in vpliva na njihovo sodelovanje v različnih družbenih skupnostih (družina, delovne skupnosti, krajevna skupnost itd.).

Službe se spreminjajo in izginjajo hitreje kot včasih. Občasno plačano ali prostovoljsko delo, ki ga opravljajo starejši, lahko privede do novih služb s polnim delovnim časom za mlajše. Sprva se ekonomske dejavnosti razvijajo bolj počasi, korak za korakom. V tem primeru se delo opravlja občasno, priložnostno in takšno delo lažje prevzamejo starejši, saj že imajo redni dohodek. Občasno delo se lahko kasneje spremeni v delo s polnim delovnim časom za mlajše. Starejši ne kradejo služb mlajšim, kajti prevzamejo drugačne vrste dejavnosti, kot mladi. Če v današnji družbi iščemo rešitve za starejše, to pomeni, da lahko najdemo rešitve za vse omenjene skupine, ki obstajajo znotraj neke skupnosti.

b) Nove tehnologije so nekaterim starejšim nedostopne; Če starejši nimajo dostopa do sodobnih tehnologij, to prizadene vse generacije in celotno skupnost. Če starejši nimajo dostopa do informacij, se ne morejo integrirati v skupnost, ne morejo iti v štrik z napredkom, ne morejo vstopiti v e-ekonomijo, e-javno upravo, e-izobraževanje, e-komunikacijo itd. In tako postajajo vse bolj odvisni od delovno aktivne populacije. Če starejši nimajo dostopa do novih tehnologij, je družba za njih manj integrativna in to postavlja pod vprašaj tudi kohezivnost, oz. trdno povezanost družbe. Pomembno je, da manjšamo digitalni prepad med generacijami. Tehnološko znanje, ki ga potrebujejo mladi ljudje, potrebujejo tudi starejši v današnjem digitalnem in razvijajočem se svetu.

c) Nujno potrebno je, da ohranjamo človeški in socialni kapital in da ga ne zanemarjamo: Starejši posedujejo nesnovno in nevidno kulturno dediščino (izkustveno znanje, spretnosti, prepričanja,

navade, norme itd.), kar je treba ohranjati, vzdrževati in prenašati na druge starejše in na mlajše generacije. Pomembne so vse, ne le srednje generacije, kajti komaj vse generacije skupaj zagotavljajo kontinuiteto družbe in družbeno trdnost. Če prezremo zmožnost in znanje starejših, prezremo pomemben del človeškega in socialnega kapitala.

Pomanjkanje infrastrukturnih mrež, ki bi starejšim pomagale, da ostanejo integrirani v družbo, vodi v družbeno izključenost in izolacijo. Toda kako lahko starejši ustvarijo in vzdržujejo svoje socialne mreže? Kako lahko pridobijo materialno, čustveno oporo, informacije in znanje? Kako se lahko pričnejo ukvarjati z rečmi skupnosti in kako lahko sodelujejo v družbi? Katere mreže javnih ustanov in organiziranih struktur so na voljo starejšim v današnji Evropi? Kako lahko starejši znova vstopijo v družbo in kako lahko preprečimo, da bi bili starejši izključeni iz družbe?

d) Starajoča se družba zahteva da se starejši starajo dejavno, kajti dejavno staranje prinaša nove načine integracije v družbo: Starajoča se družbe je vzrok, zakaj se je povečalo zanimanje za starejše ljudi. Starejši se lahko znova vključijo v družbo le tako, da so dejavni. Izkušnje mnogih upokojenih so pokazale, da je za njih bolje, da se priključijo novim skupinam, da se lotijo novih dejavnosti. Da bi starejši imeli položaj v družbi, je pomembno, da se lotijo ciljnih dejavnosti, takšnih, ki lahko povzročijo spremembe v njihovem osebnem, pa tudi družbenem življenju.

f) Nujno je, da bolje razumejo medije in kako mediji vplivajo na način razmišljanja, Nujno je, da povečajo politično pismenost in se postavijo po robu populizmu in nacionalizmu. Tako, kot vsi, starejši potrebujejo politično izobraževanje, da razvijejo stališča glede večjih družbenih in političnih vprašanj (migracije, nacionalizem, populizem itd.).

Potreba po dejavnem staranju in značilnost dejavnega staranja

Spreminjajoča se družba (od moderne v postmoderno družbo) zahteva dejavno staranje, ki je bolj usklajeno s sodobnim družbenim razvojem.

Socialne vloge (koncept, ki opredeli družbeno identiteto) ljudje privzemamo, opuščamo ali izgubljam skozi življenje. Starejši izgubijo številne vloge, pa vendar lahko privzamejo tudi nekatere nove. Veliko število socialnih vlog pomeni, da imamo več možnosti za osebno rast

Socialne vloge zahtevajo predanost. Bolj ko smo predani in zavzeti, bolje se učimo, bolj smo

neodvisni, bolj smo dejavni, večje je naše znanje in večje so naše zmožnosti. Širši so naši interesi, večja je naša usposobljenost za prevzemanje bolj zapletene odgovornosti, bolj smo pripravljeni biti širokogrudni in bolj smo pripravljeni pomagati, p'a tudi zaradi vsega tega bolje razumemo sebe in druge in bolj se zavedamo svoje identitete (Knowles). Socialne vloge nam določajo položaj v družbi. Svoj položaj v družbi konstruiramo z igranjem socialnih vlog.

Na prvi pogled se zdi, da po upokojitvi ljudje ostanejo brez socialnih vlog. Do upokojitve svojo osebno vrednost in svojo družbeno vrednost gradijo z organiziranim plačanim delom. Po upokojitvi lahko še zmeraj delajo, a opravljajo delo s polovičnim delovnim časom. Lahko najdejo novo službo, lahko ustvarijo nove službe, lahko postavijo na noge podjetje ali stopijo na pot druge kariere, lahko se pričnejo ukvarjati z resnimi prostočasnimi dejavnostmi, lahko postanejo prostovoljci ali člani političnih strank (Stebbins, 2010). Družbene vloge pomagajo starejšim, da vstopijo v javni prostor in ostanejo sredi družbenega in ekonomskega razvoja.

Po upokojitvi starejši največkrat izgubijo svojo poklicno identiteto. "Imam doktorat iz mikrobiologije, vendar, veste, to je bilo dobro samo za poklic," je dejala ena od študentk na Slovenski univerzi za tretje življenjsko obdobje. Ni se več doživljala kot ugledno strokovnjakinjo na svojem področju.

Socialne vloge zrcalijo dejavnosti, toda v poznejših letih življenja postanejo dejavnosti manj pomembne od tega, kar človek v resnici je, od tega, kako se povezuje z drugimi ljudmi. Tako so odnosi pomemben vidik dejavnega staranja.

Starejši ljudje lahko izgubijo veliko socialnih vlog, vendarle ljudje ničesar ne moremo zgubiti, ne da bi to bilo nadomeščeno z nečem drugim. Starejši ljudje tako privzamejo nove vloge in spet morajo upoštevati norme, pričakovanja, se ustrezno obnašati in prilagoditi svoja čustva. In se prilagodijo. Lahko da sprva žalujejo za izgubo dela, čez kako leto si ne predstavljajo več, da bi morali delati osem ur na dan. Starejši imajo znanje, ki so ga pripravljene deliti z drugimi, vendar to se bo zgodilo le, če drugi spoštujejo njihovo pripravljenost in če cenijo njihov prispevek. Zato lahko rečemo, da je *dejavno staranje odvisno od pričakovanj okolja*.

Sleherno življenje potrebuje usmeritev in opredeljen namen. Tisti, ki vedo, kam gredo in zakaj vstanejo zjutraj, ki vstanejo, da bi »živel svoje sanje«, so veseli, da so živi, kot je vesel »štirileten otrok, ki zjutraj radovedno pogleda skozi okno, da bi videl, če se bo tistega dne lahko igral na prostem " (Marguerite Yourcenar). Dejavno staranje lahko da življenju starejših ljudi smer in namen.

Organizirano izobraževanje je način, kako se dejavno staramo in strukturira življenje starejšega človeka. Naredi ga bolj bogatega. Naredi, da so starejši bolj povezani s tem, kar se dogaja okrog njih. Zaradi dejavnosti so bolj živi in bolj razumevajoči.

Starejši morajo imeti priložnost, da zadovoljujejo svoje kognitivne, čustvene, socialne potrebe in da lahko svoje vrednote delijo z ljudmi, ki jih cenijo.

V vseh svojih vidikih mora dejavno staranje potekati vse življenje. Nesmiselno bi bilo pričakovati, da bodo starejši postali dejavni kar naenkrat, da se bodo zdravo starali, gojili odnose, da bodo dejavni državljani (da bodo sodelovali v javnih rečeh), da bodo uporabljali nove tehnologije itd., ne da bi bili vse to počeli že prej, skozi vse življenje.

Kaj naredi starejše dejavne?

Če smo v stiku s starejšimi, moramo razumeti, kaj jih motivira za to, da so dejavni? Največkrat so dejavni zato, ker so motivirani, še posebej, kadar motivacija prihaja od zunaj. Ko starejši zadovoljijo svoje primarne, vrojene potrebe, se pričenjajo ozirati po svojih višjih, sekundarnih ali pridobljenih potrebah (kognitivnih potrebah), potrebi po samouresničenju, potrebi po lepoti, socialnih potrebah, potrebi po tem, da z nekom delijo svoje vrednote. Potrebno je razumeti, kolikor se le da, njihove aspiracije, pripravljenost za to, da so dejavni, njihova čustva, njihovo izkustveno znanje, vse to so elementi njihove motivacije za dejavno staranje.

Da bi bilo to mogoče, *mora izobraževalec odraslih spoznati zdajšnje in preteklo življenje svojih starejših študentov.* Nemalokrat spoznavajo tudi njihovo otroštvo in pomemben vpliv, ki so ga na njih imeli starši in pomembni odrasli, spoznavajo tudi njihov življenjski scenarij (Eric Berne). *Skratka, potrebno je razumeti in poznati pomembne življenjske dogodke svojih starejših študentov.* Le tako razumemo, *zakaj so dejavni na ta li oni način, ali nočejo biti dejavni v poznejših letih življenja.*

V izobraževanju starejših se moramo spoprijeti s stereotipi, predsodki, diskriminacijo starejših in zlorabo starejših. Proti tem pojavom se moramo boriti

Če želimo pokazati, kakšna so razmišljanja o starosti, je dobro, da navedemo naslednji primer. Francosko pisateljico Marguerite Yourcenar so vprašali: "Kako gledate na starost? Črno, kot Simone de Beauvoir, ali z zlatim pogledom in je starost za vas zlato obdobje življenja." Ali tako, ali tako...?

Skozi zgodovino so starejše zmeraj opisovali na dihomen način: s črnimi in belimi podobami, ki niso ustrezale barviti resničnosti. Opisovali so jih tudi z negativnimi in pozitivnimi stereotipi, (primitivne miselne sheme, ki se širijo in jih ljudje zlahka privzamemo). *Negativni stereotipi kažejo na zavračanje starejših, pozitivni pa na primitivno idealizacijo starejših ljudi.*

Zakaj je temu tako? Morda bi lahko rekli, da stereotipe o starejših proizvajajo predvsem srednje generacije, ki so sredi glavnega toka družbenega dogajanja, tiste generacije, ki še niso izkusile lastne starosti. Posledično bolj slabo razumejo to življenjsko obdobje, in ga primerjajo s svojo mladostjo. *Če starost primerjamo z mladostjo, potem starost morda res ni vredna zavidanja. V starosti človek izgublja: zdravje, videz, prijatelje, družbeni položaj, bogastvo, neodvisnost. »Pa tudi mladi ljudje imajo za seboj kratko preteklost in dolgo prihodnost pred seboj. Stari ljudje pa dolgo preteklost in kratko prihodnost«, je povedala Marguerite Yourcenar. Če tako gledamo na starost, ne moremo zagledati resnične drugačnosti tega obdobja, resnične narave tega življenjskega obdobja in tako se zdi precej lažje obravnavati to obdobje skozi stereotipe, proces primerjanja zgolj površnih značilnost starosti in mladosti. Tedaj vidimo mladost in starost le kot plus ali minus, kar ne zagotavlja, da resnično razumemo »drugost« starejših ljudi (Dollar, 2010). Celo starejši ljudje sami niso zmožni opisati posebne narave starosti, ker so tudi oni pod bremenom socialnih stereotipov.*

Zdaj, ko se spreminja stara, kulturno pogojena organizacija življenjskih obdobij, ko nastajajo nove oblike proizvajanja, ko se na novo distribuira moč med posamezne *družbene skupine, moramo biti prav posebej pozorni na stereotipe, predsodke in diskriminacijo po starosti, si primere tega zapisovati, na njih opozarjati, o njih govoriti, stereotipe lajšati ali izkoreniniti, če je le mogoče. Pa je mogoče?* Morda je še upanje, da bo moč olajšati stereotipe, kajti stereotipi so manj togi, manj kruti in sovražni od predsodkov in so bolj sprejemljivi za nove informacije kot predsodki. *Stereotipi so na križišču naših lastnih izkušenj in vladajočih norm ter socialnih vrednot, ki jih sprejemamo ne da bi razmišljali.*

Preden nadaljujemo s poglobljeno razpravo o naravi stereotipov o starosti, moramo znova poudariti, *da ne obstajajo samo stereotipi glede starosti, marveč tudi predsodki in tudi diskriminacija in tudi zloraba starejših.* Ti pojavi nastajajo zaradi naravnega nasprotovanja med generacijami, zaradi borbe med njimi za moč in bogastvo, pa naj bo ta borba skrita, mila ali odprta. To naravno medsebojno nasprotovanje se poveča po večjih družbenih prekinitvah, recimo vojni, ko se pomete s starimi generacijami. Lahko se spomnimo 2. svetovne vojne in generacijske menjave na koncu te vojne, ali morda nedavnih sprememb v vzhodnih evropskih državah. Predlagamo vam, da si ogledate televizijske in radijske programe vzhodnih evropskih držav in jih primerjate s tistimi na zahodu

Evrope. V vzhodnih državah boste videli malo starejših obrazov in slišali malo starejših glasov. Starejše mislece le redko povabijo v oddaje, pa tudi redko jih navajajo, jim dajo prostor v družbi. Pred dvema desetletjema nas je posebej presenetila situacija v Estoniji in odstavitev stare nomenklature ter tridesetletni ministri, ki so prevzeli oblast. Če povzamemo: večje družbene prekinitve načenjajo staro, kulturno pogojeno organizacijo življenjskih obdobij. *Po prekinitvah in številnih družbenih spremembah, se morajo vse generacije na novo umestiti v družbo in v tem času se moč stereotipov, razumljivo, poveča.*

Veliko je družbenih stereotipov, kot denimo: starejši se slabo učijo, če se učijo, to počnejo le zato, ker pač nekaj morajo, da jim čas hitreje mine. Učijo se zato, ker imajo veliko prostega časa, njihov znanje ni koristno nikomur. *Stereotipi povedo, da so starejši fizično, psihološko in socialno neprimerni za polno participacijo v družbi.*

»Danes praznujemo dan starejših,« so povedali na slovenskem radiu pred 15 leti. In napovedovalec je nadaljeval: "Ob 10:00 bomo poslušali oddajo o demenci." Kot, da je demenca značilna za vse starejše in je njihova edina značilnost! Da gre pri tem za patološko in ne za normalno staranje, ne zmoti nikogar! Nasploh je za družbeno nerazvitost značilna medikalizacija starosti! Kot, da so vsi starejši pacienti in nič drugega!.

Spet glede na stereotipe o poznejših letih življenja, so starejši delavci manj vedni in niso »dobra investicija«. Tako prevladuje mnenje, ki se nanaša tudi na tiste starejše delavce, ki so še daleč od upokojitve, da *starejše delavce učenje ne zanima.*

Vrednote starejših ljudi, kot imeti čas in biti bolj občutljiv za odnose, so na robu družbenih vrednot in starejše same potiskajo na družbeni rob.

Tako morajo izobraževalci starejših poznati *različne politike in pravne dokumente, ki se nanašajo na starejše*, ki govorijo o dejavni starosti, v izobraževanju pa se morajo dotakniti nekaterih vprašanj, kot na primer: ali so starejši predmet socio-ekonomske nepravilnosti? Odgovor je da. Danes je na svetu približno 342 milijonov starejših, ki imajo premalo rednih dohodkov in če se ne bomo potrudili ter ne bomo situacije izboljšali, bo do leta 2050 1,2 milijardi starejših ljudi, ki ne bodo imeli rednega dohodka (UNDESA, 2007).

Ali drži, da starejši niso priznani? So starejši predmet kulturne in simbolne nepravilnosti?

Starizem (ageism) lahko vidimo kot proces sistematičnega stereotipiziranja starejših in diskriminacije starejših, preprosto zato, ker so ti stari. Starejše se opredeljuje kot senilne, togo misleče, togega obnašanja, staromodne glede morale, znanja in spretnosti. *Starizem mladim generacijam pomaga, da starejše zagledajo kot drugačne od njih samih in tako se na subtilen način prenehajo istovetiti z njimi.*

Starizem se nanaša na starejše ljudi. Starizem je povsod, v vseh družbah; Kaže se na vseh področjih življenja. Ukoreninjen je v kulturo. Starejši ga internalizirajo. Starizem ne bo izginil kar tako.

Posledice starizma vidimo na področju zdravstvenih storitev, zdravstvene obravnave, na področju socialnih storitev, na gospodarskem področju, pri čemer je prispevek starejših neviden in druge generacije starejše obravnavajo kot breme odraslih otrok. Starizem se pojavlja tudi v umetnosti, oglasih, filmih ... kjerkoli.

Če nam je resnično do starejših ljudi, moramo začeti razmišljati, da *je potrebno spremeniti javni diskurz glede družbene pravičnosti in politične identitete starejših*, pa tudi glede njihove kulturne identitete.

Spremeniti moramo miselnost, če želimo lajšati starizem. (Israel Doron)

Je izobraževanje starejših drugačno?

(Jarvis, 2010) Učenje skozi življenje je odvisno od življenjskega toka, pa tudi od pogleda na družbo. Če pa si želimo družbe, »v kateri je učenje pomembno za osebno rast in emancipacijo, pridobivanje bogastva, za vzpostavljanje solidarnosti, za doseganje odgovornosti posameznikov do sveta, če si želimo družbe, kjer je učenje povezano z doseganjem svobode izbire, krepitvijo zdravja in dobrega počutja?« tedaj je izobraževanje starejših in drugih generacij pomembno in potrebno. Ta opis potrebe starejših in drugih generacij po učenju, morajo izobraževalci starejših poznati, kajti starejši študentje pod pritiskom stereotipov pogosto dvomijo v pomen lastnega učenja. Včasih celo povedo: »Učenje v poznejših letih ni resno, kajti plačano in profesionalno delo je že za nami.«

Znanje potrebujemo tudi za osebno življenje in prav posebej za obvladovanje življenjskih prehodov. Obstajajo tri ključne faze življenja in morda dva ali trije življenjski prehodi, ki določajo vsebino in cilje, pa tudi stil učenja posameznikov. Najpomembnejši življenjski prehod je prehod sredi srednjih

let in še večji prehod, je prehod v pokoj.

Splošno znano je, da je na razpolago malo izobraževanja za življenjski prehod od plačanega dela v pokoj. Kot smo že povedali, se vzorci plačanega dela spreminjajo, saj upokojeni opravljajo vsaj nekaj dela, ki je plačano. Obdobje, od trenutka, ko se pokoj začne, pa do trenutka, ko nastopi visoka starost, je lahko za posameznike različno dolgo. Še več, prehod v visoko starost lahko spremlja učenje tudi če je človek v institucionalni oskrbi, ni pa rečeno, da so možnosti učenja na voljo.

Kar zadeva učenje, se tok življenja deli v štiri četrtine in v drugi polovici življenja ali v drugih dveh četrtinah so potrebe po izobraževanju in učenju velike. Po 75-tem letu starosti je na voljo občutno manj izobraževanja, tako da so starejši v tej starosti v neenakem položaju z drugimi, pa vendar nas najbolj skrbi izobraževanje, ki pripada tretji četrtini življenja, torej ljudem, ki jim je 50 let in več.

Izobraževanje v različnih življenjskih obdobjih je različno

Otroci se učijo na način, ki ustreza njihovem razvojnemu obdobju, medtem ko se mladi odrasli in starejši odrasli učijo tako, kot je ustrezno njihovem družbenemu položaju in psihološkemu stanju. Od enega do drugega življenjskega obdobja se izobraževanje spreminja.

Je izobraževanje starejših drugačno? Za prihodnje izobraževalce starejših je pomembno, da dobijo jasno sliko o tem, kaj je starost in kakšne so značilnosti izobraževanja starejših. Mi smo vsi pod vplivom zastarelih družbenih stereotipov o starejših in starosti. Stereotipi vplivajo na obnašanje in postopanje mentorjev v izobraževanju starejših. Če mentor verjame, da so njegovi študenti zmožni učinkovitega učenja, jih bo mentor veliko naučil in jim bo pomagal pri učenju ter pri gradnji novega znanja. Še več, mentor mora starejšim študentom pomagati, da opustijo negativne in pozitivne družbene stereotipe o starosti in staranju. in mentor mora premagati svoje lastne stereotipe, da lahko nemoteno prenaša znanje in sproža učenje. Izobraževanje starejših ima svoje značilnosti. Mentorji jih upoštevajo, če jih poznajo. Mentorji bi, najpreprosteje povedano, morali svoje študente obravnavati kot da so ti že dosegli tisto, kar naj bi dosegli.

Izobraževanje v poznejših letih življenja je pod številnimi družbenimi vplivi. To izobraževanje ni nevtralnno, kajti dogaja se znotraj političnega konteksta. Kdorkoli ustanovi univerzo za tretje življenjsko obdobje, ali je zanjo odgovoren, opravlja politično delo na tak ali drugačen način. *Univerze za tretje življenjsko obdobje lahko reproducirajo ali spreminjajo družbena razmerja, moči in vpliva. Univerza za tretje življenjsko obdobje lahko reproducira neenaka razmerja v poznejših letih življenja,*

tako da preveč poudarja pozitiven pogled na staranje (pozitiven starizem), elitizem, negativen odnos do ljudi v tretjem življenjskem obdobju. *Izobraževanje za poznejša leta je največ vredno takrat, ko ga utemeljimo na vrednotah družbene pravičnosti, družbene uravnoteženosti in družbene trdnosti.*

Staranje ni le psihološki, marveč tudi družbeni pojav.

Sredi kapitalizma starejši niso homogena družbena skupina.

Učenje je potrebno za pomembnejše življenjske prehode, kot je, denimo, prehod v pokoj.

Okoljski dejavniki vplivajo na staranje.

Učenje v poznejših letih življenja je odvisno od političnega konteksta.

Izobraževanje v poznejših letih življenja ne sme reproducirati neenakih družbenih razmerij (dajati poseben poudarek elitizmu in odporu do starejših v tretjem življenjskem obdobju).

Prvo obdobje – otroci morajo biti vedoželjni, če želijo preživeti in se prebiti skozi šolanje

Če na hitro pregledamo značilnosti izobraževanja v različnih življenjskih obdobjih lažje razumemo, da modeli učenja iz prejšnjih obdobj ne morejo biti preprosto preneseni v poznejša leta življenja, kajti izobraževanje je takrat močno drugačno.

V otroštvu je učenje zgoščeno. Razumljivo je, da je tako, kajti otroci morajo preživeti.

Otroštvo in mladost sta težki obdobji, kajti otroci in mladi so podrejeni odraslim. V času socializacije otrok ali mlad človek doživljata kopica omejitev, saj sta podrejena ukazom odraslih. Ni veliko otrok, ki bi jim starši pustili dovolj psihološkega in socialnega prostora, da se lahko izrazijo, da lahko izrazijo to, kar v resnici so. Alice Miller je napisala delo *Drama je biti otrok*, ki opisuje dramatično stanje, v katerem se znajde otrok. Je otroštvo res zmeraj prepreka, da postanemo to, kar lahko postanemo? Samouresničenje ni velikokrat zajeto v dela, ki učijo starše starševstva. Ustvarjalnost in iskanje pomena ter vrednosti so bistvene značilnosti našega življenja.

Preden gredo otroci v šolo, jih starši prično vzgajati, držati nazaj. Nazadnje ukrotijo otrokovo vedoželjnost, šola, ocene, spričevala in tako dalje. Otroci gredo v šolo zato, ker morajo. Smo sploh kdaj pomislili, koliko sile naredimo otrokom? Otroci se naučijo veliko na neformalen način, tako da opazujejo, posnemajo, odkrivajo resničnost, pridobivajo nove izkušnje. Če je družinska vzgoja preveč stroga, naredi, da se otroci »dušijo«, da zanikajo svoje razvojne zmožnosti.

Otroci se morajo naučiti veliko v kratkem času. Učijo se s poskušanjem in delanjem napak. V vrtcu se otrok nauči veliko, pri čemer je program učenja v vrtcu strukturiran in ima jasne cilje. Otroci so pod vplivom vzgojiteljev. Ko je otrok star tri leta, lahko gre v vrtec in tedaj polagoma pričanja razumeti, da ga mati ne zapušča sleherni dan, ko mora oditi v vrtec in tako ne doživlja čustvene travme, če je ločen od matere. Učenje otrok je tako specifično, da morajo vzgojitelji biti za to delo prav posebej specializirani, njihov študij traja vsaj tri leta na terciarni ravni.

Šolanje je zgolj ena možna oblika izobraževanja

Ko se zaključi vzgoja v vrtcu, z vzgojo nadaljujejo v šoli, kjer gredo otroci skozi *proces sekundarne socializacije*. Pomemben cilj socializacije je, da se otroci naučijo tistega, kar morajo znati in se zintelektualizirajo.

V času šolanja so otroci pod pritiskom formalnega izobraževanja, ki ga vodijo učitelji. V prvih štirih letih ima šola še zmeraj značaj družine ali vrtca. Kasneje otroke učijo predmetni učitelji. Vezi med otroki in učitelji se zrahljajo in postanejo bolj formalne. Šolanje polagoma ubije vedoželjnost in otroci so vse bolj odvisni od zunanjih motivov, zaradi njih se učijo. *Primarna motiviranost in vedoželjnost se zmanjšata*. Otroci razvijejo posebno šolsko subkulturo, saj si prizadevajo doseči cilje na čim lažji način, s čim manj napora. Številni otroci sovražijo šolo in ne morejo si predstavljati, da se človek lahko uči z veseljem.

Dinamika odnosa do izobraževanja se spremeni, ko grejo mladi ljudje na univerzo. Tam se počutijo svobodi, pod pogojem, da študirajo to, kar želijo študirati. Lahko izbirajo. Če so vpisani v programe, kjer se doživljajo kot uspešni, se jim zlagoma vrne vedoželjnost in se vrne veselje do učenja. Mladi ljudje lahko iščejo novo znanje na internetu, Facebooku, Youtubu, imajo svoje lastne vire znanja in so manj odvisni od učiteljev. V posameznih segmentih znanja so lahko celo boljši od učiteljev.

Zašolana družba je družba formalnega izobraževanja, kjer vladajo številna pravila, pravilniki in zakoni, ki zavirajo razvoj neformalnega izobraževanja in učenja. Po drugi strani pa se neformalno izobraževanje nenehno širi, saj je na razpolago veliko različnih virov znanja (Krajnc, 2017).

Izobraževanje odraslih ni isto kot šolanje

V drugem življenjskem obdobju so mladi in srednje stari odrasli podrejeni zunanjim zahtevam družbe, družbenim obveznostim, ki izhajajo iz različnih družbenih vlog, ki jih igrajo (partnerstvo, starševstvo,

poklicno delo, javne funkcije, rekreacija, zdravje, zabava). Odrasli se največkrat spominjajo svojega srečnega in brezskrbnega otroštva in mladosti, kar jim je bilo vse odvzeto z družino in s številnimi družbenimi obveznostmi, odgovornostjo zase in za druge. Sanje o tem, česa bi se lahko naučili, postanejo njihova skrivnost. V drugem življenjskem obdobju imajo le malo priložnosti, da zadovoljijo svoje želje in izsanjajo sanje.

Drugo življenjsko obdobje ima nekatere prednosti, srednje stari odrasli oblikujejo družbo po svojih željah in postavljajo družbena pravila za vse generacije. *Generacije srednje starosti se pogosteje pojavljajo v javni kot zasebni sferi. Morajo prenesti veliko družbenega pritiska in morajo sklepati veliko kompromisov. Odločajo o javnem življenju, politiki in ekonomiji. V svojih rokah imajo kar se da veliko družbeno moč, ki jo uporabljajo v stiku z drugimi generacijami. So »merodajne« generacije. Kako dobro zadovoljujejo potrebe drugih je odvisno predvsem od stopnje njihove empatičnosti.*

Če ste ali boste mentor v izobraževanju starejših, morate pozabiti na družbeni stereotip, da je samo šolanje izobraževanje, kajti to bi vas pri vašem delu močno oviralo. Izobraževanje odraslih ni šola in ni šolanje. *V izobraževanju odraslih so študijske skupine, študijski krožki, je neformalno izobraževanje, so individualni učni projekti, je avtonomno učenje, je individualno mentorstvo, je e-izobraževanje. Je e-izobraževanje na daljavo in so še številne druge oblike.*

Izobraževanje odraslih (mlajših in srednje starih odraslih) se ravna po zunanjih situacijah, skuša zadovoljiti najvišje, pa tudi najbolj specializirane potrebe po znanju. Srednje stari odrasli tako večkrat pravijo »Ko sem bom upokojil, se pa bom šel učiti. To so moje sanje.«

Izobraževanje odraslih ne more biti šola, smo dejali, čeprav odločevalci pogosto poskušajo učenje odraslih nadzorovati. Zašolana družba je način, kako se zaščitijo pred velikimi civilizacijskimi spremembami in pred novo informacijsko, komunikacijsko družbo. Zato je pomembno, da mentorji v izobraževanju starejših dobro ločijo med učenjem, izobraževanjem in šolanjem. Učenje je širok proces, kjer se človek pod vplivom zunanjih dejavnikov spreminja in samo del učenja je res izobraževanje. Izobraževanje ima določene značilnosti, kot so postavljeni cilji, evalvacija, med procesom učenja in na koncu, šolanje pa je ožje in je zgolj ena od oblik izobraževanja.

Izobraževanje odraslih ponuja veliko sporazumevanja med odraslimi učenci in mentorji, odnos med njimi je odnos enakih, učne vsebine so prilagojene odraslim, prav tako tudi metode. *Odraslost je dolga faza življenja in vsako življenjsko obdobje ima svoje družbene, ekonomske in psihološke značilnosti.*

Izobraževanje starejših je del izobraževanja odraslih. Danes si ne moremo zamisliti izobraževanja odraslih brez izobraževanja starejših. Vsi potrebujemo znanje in izobraževanje je postalo vseživljenjski proces. V izobraževanju odraslih po zaključenem šolanju ni državnega kurikulumu, izobraževanje pa ustreza individualnim in družbenim sporemembam. Odziva se na osebne interese in stremljenja, celo takrat, ko se izobraževanje odraslih zaključí s spričevalom ali diplomo velja, da imajo odrasli že pred tem formalnim šolanjem veliko znanja.

Izobraževalci odraslih so vpleteni v ustvarjalen proces oblikovanja učenja in delovanja svojih študentov, ter oblikovanja ciljev, skupaj s tistimi, ki se učijo.

Odrasli študenti so bolj vedoželjni, vendar njihovo izobraževanje poteka ob vseh drugih nalogah, ki jih imajo. Veliko izobraževanja odraslih je namenjenega delu, družinskemu življenju, pridobivanju znanja za gradnjo stanovanja ali hiše itd. Četudi so odrasli bolj motivirani za pridobivanje znanja, pa so pod številnimi družbenimi pritiski in imajo številne obveznosti zato je njihova pozornost razpršena med različne cilje, ki jih želijo doseči. Pridobivanje znanja je le ena od nalog odraslih. Njih skrbijo druge reči, kot varovanje otrok, zdravje, poklicno delo itd. Pa vendarle, če je izobraževanje kratko, pridobijo precej znanja, ker te oblike izobraževanja ustrezajo temu, kar odrasle skrbni, kar so njihove potrebe in njihove situacije, pa tudi zato, ker so drugi cilji, ki jih želijo doseči, odvisni od novega znanja (varnost pri delu, zdravje, družinska sreča itd.).

Odrasli se učijo v skupinah, individualno, formalno, neformalno. Izobraževanje odraslih vodijo poklicni izobraževalci, ki so specializirani na svojem področju. Veliko je avtonomnega učenja in individualnih nalog.

Obstajajo različne faze odraslosti. *Mlajši odrasli se učijo načrtovati svojo poklicno pot, povzpeti se po družbeni lestvici itd. Odrasli srednjih let se učijo za poklicno delo, potrebujejo specializirano znanje, učijo se reševati življenjska vprašanja.* Če so učljivi, odrasli hitro napredujejo. Zmožni so se učiti avtonomno¹ (Krajnc, 2017).

Izobraževanje v tretjem življenjskem obdobju in značilnosti tega

Zdaj, ko smo spoznali predhodna obdobja, bomo lažje razumeli značilnosti izobraževanja starejših. *Starejše ljudi zelo prizadeva izguba prejšnjega družbenega položaja, do česar pride po upokojitvi, izguba*

¹ Krajnc, A. (2013) Is education of older adults different? In: *Characteristics of older adult education.* Ljubljana, Društvo za izobraževanje za tretje življenjsko obdobje.

nekaterih delovnih tovarišev, praznjenje družinskega gnezda in manj možnosti, da se zadovoljijo svoje čustvene potrebe, pa tudi dejstvo, da jih nič ni pripravilo na prihajajoče spremembe tretjega življenjskega obdobja.

Življenje p upokojitvi mora dobiti nove vsebine, nove cilje. Večina izobraževanja je bila v mladosti v funkciji priprave na delo, toda obdobje poklicnega dela je vse krajše, precej krajše od tretjega življenjskega obdobja. Starejši delavci težko dobijo novo zaposlitev. Gre za razvojni in svetovni pojav. Drugo življenjsko obdobje se je v bistvu skrajšalo na dve desetletji. Na tretje življenjsko obdobje se moramo pripravljati. Usposabljanje starejših obsega učenje strukturiranja časa, odkrivanja novih življenjskih vsebin in novih ciljev. Tega, kaj naj počnemo v tretjem življenjskem obdobju, nas ni učil nihče.

Pred upokojitveno izobraževanje mnoge plaši, pa vendar je pomembno, ker da vsebino življenju. Potrebno je zato, da se staramo dejavno, saj nobena družba ne more biti zdrava, če je četrtnina njenih prebivalcev družbeno izključena.

Poti, ki jih po upokojitvi uberejo starejši, so nadvse osebne, odvisne so od njihovega znanja, kompetenc, družbenih in njihovih psiholoških potreb. Stara podoba starosti (da so starejši pasivni, da veliko počivajo, da se oblačijo zgolj v temna oblačila itd.) izginja. Namesto nje se pojavlja nova.

Družbeni status starejših je bil nekoč povezan z družbo. Nekdo je bil zdravnik, drug je bil receptor ali uslužbenec. Po upokojitvi razlike med ljudmi postanejo manj jasne. Družbeni status starejših je odvisen od tega, kdo starejši so in ne toliko od tega, kaj delajo.

Starejši se spoprijemajo s številnimi spremembami. V družbi morajo zase odkriti novo meto. Vsi moramo na novo odkriti svoje mesto v družbi.

Starejši so zelo motivirani za učenje, vedoželjni so, učijo se z veseljem. Ker živijo na družbenem robu, so starejši osvobojeni družbenih pritiskov in odgovornosti. Tako lahko prisluhnejo samim sebi in svojim željam. Želijo si izpolniti svoje sanje.

Cilji so jim bili nekdanj naloženi od zunaj, zdaj jih morajo postavljati sami. Izgubili so družbo sodelavcev. Zdaj morajo spoznati nove ljudi. Morajo se naučiti spremeniti čustva, zadovoljiti svoje potrebe (varnost, socialna pripadnost, ljubezen, samospoštovanje, vedoželjnost, lepota in

samouresničenje). Ljudje smo družbena bitja, ki doživimo biološko, pa tudi socialno rojstvo. Ni nenavadno, da so starejši tako zelo odvisni od svojega družbenega okolja.

Če starejši ne ustvarijo novih odnosov in vezi, ne le ne zadovoljijo svojih potreb, marveč postanejo breme svoji družini. Medsebojni odnosi pa se ne rojevajo kar tako. Ljudje se z drugimi ljudmi povezujemo z dejavnostjo. Starejši morajo dejavnost začeti in se naučiti, kako jo tudi peljati naprej. Stara podoba starosti prinaša veliko ekonomske, socialne in zdravstvene patologije. *Starejši ljudje svoji družini in sorodnikom niso v breme, če so dejavni.*

Osebna razmerja so po naravi razmerja medsebojne uporabe. Patologija se ne zgodi če ljudje drug drugega uporabljamo, a zgodi se, če drug drugega zlorablamo. Zdrava razmerja temeljijo na dajanju in prejemanju. Če tega procesa ni, potem starejši ne morejo biti vključeni v družbo.

Izobraževalne potrebe starejših so zasidrane v njihovi osebni in družbeni situaciji. Izobraževalne potrebe so podrejene samouresničevanju, dejavnemu staranju. Dejavnemu državljanstvu in drugim socialnim potrebam in ciljem. *Dejavno staranje ni le individualna želja, z dejavnim staranjem se je treba ukvarjati širše. Dejavno staranje je družbena potreba.*

V spreminjajoči se družbi se moramo vsi naučiti prispevati k doseganju družbenih ciljev (Krajnc, 2017).

Izobraževanje brez prisile, dobri odnosi s člani študijske skupine in mentorjem naredijo, da so odnosi uspešni

Starejši niso pripravljani na izobraževanje za vsako ceno in v kakršnih koli okoliščinah. Odločitev za izobraževanje so sprejeli prostovoljno in pričakujejo, da bodo odnosi sredi izobraževanja kakovostni. Še več, ker nimajo dovolj družbenih stikov, so emocionalno podhranjeni. S težavo zadovoljujejo svoje primarne, vrojene, psihosocialne potrebe. Brez drugih ljudi teh potreb ne morejo zadovoljiti. *V izobraževanju starejši iščejo možnosti, da bi zadovoljili svoje emocionalne potrebe, študijske skupine pa so razmeroma stalna družbena oblika izoblikovanih odnosov in tudi primarna socialna skupina.*

Potrebo po medsebojnih odnosih se napačno interpretira kot potrebo po druženju. *Starejšim očitajo, da se v izobraževanje vključijo zgolj zato, da bi se družili in ne zato da bi se učili, vendar to je daleč od resnice!* Starejši so najbolj motivirani učenci, pripravljani so trdo delati, da bi se naučili.

Starejši so tudi izbirčna publika. V izobraževanju ne ostanejo za vsako ceno, ostanejo le, če se počutijo sprejeti. Če čutijo, da odnosi ne bodo dobri, skupino zapustijo.

Starejši potrebujejo nove cilje za delovanje in novo znanje, ki jim bo strukturiralo življenje

Šola nas uči, kako živeti v družini in v delovnem kolektivu. Naše socialne vloge in dejavnosti so opredeljene od zunaj. Po upokojitvi morajo za to skrbeti starejši sami, kajti *v družbi ni dovolj struktur, ki bi skrbele za starejše. Tako si morajo starejši poiskati lastne cilje in jih doseči.* Danes dejavno staranje ni le politika, marveč je del družbenega in zdravega razvoja slehernega med nami. *V zadnjih desetletjih življenja morajo starejši imeti osebne in družbene cilje.* V nasprotnem primeru postanejo breme drugim in družbi. *Če so povezani s širšo skupnostjo, kar smo že nakazali, starejši ohranjajo vitalnost, manj so bolni in imajo dobre odnose z drugimi generacijami, preprosto zato, ker so bolj samozavestni in neodvisni.* Pogosto slišimo starejše, ki pravijo: »To je najboljši del mojega življenja. Zdi se mi, da imam več možnosti, da postanem to, kar lahko postanem.« Mentorjeva naloga pa je, da jim pri tem pomaga. Ljudje so najsrečnejši, če se lahko izrazijo. *Starejši ljudje lahko izbirajo svoje dejavnosti. Pa tudi pripravljene so veliko dajati.*

Dejavno staranje in izobraževanje sta med seboj povezana. Za nove dejavnosti je potrebno novo znanje. Upokojena uslužbenka je, denimo, pripravljena pripovedovati zgodbe otrokom ali starejšim ali zaposlenim, vendar v ta namen potrebuje novo znanje in zato se vpiše v študijski krožek »Umetnost pripovedovanja«. Verjetno čuti, da bo na tem področju močna.

Starejši se lahko vpišejo v izobraževalne programe, lahko pa se tudi učijo avtonomno in oblikujejo svoje lastne študijske projekte. Če so motivirani, lahko odkrijejo marsikaj. Učeca se družba ponuja učenje, ki lahko spremlja kakršnokoli dejavnost.

Na srečo samouresničevanje ni samo za starejše. Nekateri otroci, mladi ljudje in odrasli, najdejo pot do samouresničitve, četudi je družbeni pritisk zelo močan (Krajnc, 2017).

Na poti k razumevanju poznejših let življenja, potreb starejših, njihovih vprašanj in njihove dejavne vloge v skupnosti

V večini zahodnih držav starost ni bila politično in družbeno vprašanje vse do 50-ih let prejšnjega stoletja. Po 2. svetovni vojni je Evropo zanimalo predvsem, kako stopati v prihodnost in pozornosti so bili deležni predvsem mladi, na stare se je kar pozabilo. Starejše so takrat opisali skozi družbene

stereotipe kot pasivne, brez interesov, kot tiste, ki ne želijo sodelovati v družbi ali kot tiste, ki ne znajo razmišljati o tem, česa si želijo in kaj potrebujejo.

Izobraževalci starejših odraslih bi morali poznati vrednote in koncepte v povezavi starejšimi, s starostjo, slogom življenja starejših, pokojninskimi shemami, dejavnim staranjem, pravico do pokojnine in pravico do dela, pravico do socialne varnosti, prožno varnostjo pri deli itd. Izobraževalci starejših odraslih bi morali vedeti, da starejši niso vsi enaki, kajti *zelo so si različni, celo bolj kot so različni mladi ljudje. Izobraževalci odraslih bi se morali potegovati za to, da se starejše prepozna kot različne in kot tiste, ki imajo pravico do svojega življenjskega sloga.* Vsi starejši ljudje niso bolniki in njihovo staranje ni nujno bolezensko, marveč nasprotno, normalno. Vsi ljudje niso revni, nemočni ali funkcionalno nepismeni. *Dejavni starejši državljani bi se prav tako morali upreti diskurzu šibkosti in odvisnosti, ki ga srečamo v večini politik, medijih, javnih izjavah in drugih besedilih o ljudeh v poznejših letih življenja. Nasploh bi se morali upreti stereotipom, ki bremenijo starejše ljudi.*

Še več, vsi starejši ljudje niso babice in dedki, saj imajo lahko tudi druge socialne vloge. Lahko so delavci, prostovoljci, učenci itd. Med seboj so si različni glede na družbeni položaj in socio-ekonomski položaj. Imajo različne potrebe, če so zaposleni ali če niso, če so prostovoljci ali če niso, če živijo sami ali v družini, če imajo partnerja ali ga nimajo, če so sebi uspeli ustvariti širok ali majhen socialni krog, če so v njihovi socialni mreži tudi mladi ljudje, če je njihova socialna mreža vir emocionalne in informacijske podpore, če je to odprta socialna mreža ali zaprta, takšna, ki jo tvorijo predvsem družinski člani.

Različni so, če imajo težave z zdravjem ali jih nimajo. Če so moški ali ženske, če so dobro izobraženi ali niso, različni so, ker je bilo njihovo življenje in ker so bile njihove socialne vloge zelo različne. Razlikujejo se po življenjskem slogu. Razlikujejo se po teh in drugih kriterijih. a najmanj so različni zato, ker so različne starosti. Starost je morebiti pomemben dejavnik pri mladih ljudeh, ki odraščajo, a ne pri odraslih. Čas je, da se osvobodimo teh pogledov in stereotipov o starejših ljudeh. Razen tega politike starosti i staranja niso brez pogledov in stereotipov in *izobraževalec starejših ne bi smel reproducirati teh stereotipov* med razvijanjem in izvajanjem izobraževalnih programov. Zdi se, da to ni preprosta naloga, kajti *stereotipe o starejših najpogosteje utrjujejo starejši sami. Utrjevanje stereotipov ne pomaga ustvarjati nove podobe starosti in starejših, takšnih, ki dobro sodelujejo v skupnostnih rečeh in sooblikujejo različne politike.* Borba proti stereotipom je lahko tudi pomembna naloga različnih evropskih projektov, ki se nanašajo na starejše. Takšni projekti morajo biti ambiciozni, konceptualni, mora jih spremljati intenzivna kampanja za prepričevanje javnosti in če je le mogoče, naj bi bili medgeneracijski. Starejšim ne bi smeli paternalistično ploskati samo zato, ker

so stari 80 let in več in ker uporabljajo računalnik, ali zato, ker poskušajo živeti tako, da posnemajo mlade ljudi. Prav nasprotno,! Morali bi jim ploskati za njihov prispevek zato, ker so dosegli nekaj vrednega zase in skupnost.

V nekaterih evropskih državah se vladne politike na področju starosti in staranja razvijajo v tri smeri:

- *V smeri stalnega dialoga s tistimi, ki so se pravkar upokojili in vedo, na kakšen način bi se radi starali in občutijo starost takšno, kot je, ko so že nekaj časa v pokoju*
- *V smeri razvoja storitev in v tesnem sodelovanju z družinami ter sosesko*
- *V smeri ustvarjanja priložnosti za starejše ljudi, da bi lahko bili enakovredni drugim generacijam in bi lahko postali enakovredni člani skupnosti.*

Večina težav se pojavlja na področju ustvarjanja priložnosti, kajti starejše ljudi se obravnava predvsem kot odvisne in potrebne pomoči drugih. Na teh temeljih se razvijajo lokalne, nacionalne in evropske politike, ob tem, da potekajo številne konzultacije z *nevladnimi organizacijami, ki prav tako reproducirajo družbene stereotipe o nedejavnih in odvisnih starejših. Posledično mnogi starejši ljudje začnejo pojmovati svojo odvisnost kot pravico, še več, dojemajo jo kot prednost.* Ponosni so na popuste v trgovinah, na svojo nemoč.

II. Kako pričeti in organizirati izobraževalno ponudbo za starejše

Podobnosti in razlike v izobraževanju starejših v Evropi

Do prve polovice 20. stoletja so odrasli skoraj vso odraslost preživeli v drugem življenjskem obdobju. Delali so in skrbeli za družino. Včasih so prišli v četrto življenjsko obdobje, čas nemoči in upada življenjskih moči, čemur je kmalu sledila smrt. Kasneje je prišlo do korenite spremembe tega starega modela. Bilo je okrog leta 1920.

Organizirano izobraževanje starejših omenjajo v Kanadi okrog leta 1955. Kasneje so v nekaterih evropskih državah zamisel o rezidenčnem izobraževanju starejših širili arhitekti, ki so delali na Švedskem. V posameznih socialističnih državah je bilo izobraževanje kot nekakšna delovna terapija dobro razvito v domovih starejših. Večina zgodnjega izobraževanja starejših je bila posvečena zdravstvenim temam in dobremu počutju starejših. To izobraževanje je bilo predvsem *pristočasno*

izobraževanje preden je postalo izobraževanje za osebno rast, dejavno državljanstvo, prostovoljno delo, kulturno izobraževanje, družbeno angažirano izobraževanje, medgeneracijsko izobraževanje itd.

Danes v Evropi poznamo zelo različno izobraževanje starejših. Različno je v različnih državah, odvisno od kulturne, družbene in politične osnove, na kateri je zgrajeno. V evropskih državah so različni ponudniki izobraževanja starejših: muzeji, centri za socialno delo, knjižnice, lokalna združenja, ljudske univerze, univerze itd.

Pomemben preboj v organiziranem izobraževanju odraslih je bila ustanovitev prve UTŽO v Toulousu in kasneje tudi zveze AIUTA.

(1) Izvor in razvoj UTŽO

Vse se je začelo s Pierrom Vellasom z Univerze v Toulousu, v letu 1973, ko je bila na njegovo pobudo ustanovljena prva UTŽO. Potem je bila ustanovljena mednarodna zveza UTŽO imenovana AIUTA. Cilj prve UTŽO je bil razpravljati o staranju, pa tudi denimo o zdravju, družbenih razmerjih, družbenem položaju starejših, njihovem kolektivnem osvobajanju ter o vseživljenjskem izobraževanju.

“Sodelovanje v kognitivnih, umetnostnih in športnih dejavnostih, spodbuja pripadanje skupnosti, spreminja dobro počutje in spodbuja razvoj potencialov starejših,” je bilo razmišljanje, ki je pripeljalo do prve UTŽO.

Francoski model so privzeli (in modificirali) drugi v Franciji, Italiji, Belgiji, Nemčiji, na Slovaškem, v Romuniji, na Malti in drugje. Do neke mere je ta model navdihnil tudi slovenskega, hrvaškega, makedonskega srbskega, kjer pa so sledili slovenskemu modelu, ki temelji na so-odgovornosti starejših za njihovo izobraževanje, in izobraževanju za lokalni razvoj.

Danes je na Poljskem več kot 300 skupnostnih organizacij, ki so si nadele ime UTŽO, toda okrog leta 1990 je bilo na Poljskem približno šestnajst univerz, ki so bile močno povezane z rednimi univerzami. Te so pripadale nacionalni organizaciji, ta pa je danes integrirana v Medicinsko fakulteto v Varšavi. Poljske UTŽO so razvile tesno povezavo s francoskimi, še posebej na področju pred upokojitvenega izobraževanja.

Francija, Nemčija, Italija, Slovaška, Romunija

V 60 tih letih so se v Franciji zanimali za prosti čas industrijskih delavcev, a tudi za kakovost življenja starejših. Nastali so klubi starejših, univerze za tretje življenjsko obdobje, ki so najbolj priljubljene oblike izobraževanja starejših. To teče na prostovoljskih osnovah. Univerzitetni učitelji predavajo starejšim študentom, poleti, ko so prostori fakultet prazni. Francoske UTŽO imajo namenboljšati življenje starejših, njihov družbeni položaj in družbe v celoti. V Luchonu, v Pirenejih, je UTŽO iz Toulousea ustanovila tudi poletno univerzo. Zamisel so kasneje razvili tudi v Sloveniji s poletno univerzo na otoku Cresu, v letu 2000.

UTŽO je najbolj priljubljena v Italiji, Belgiji, pa tudi v nekaterih nemških mestih, še posebno v Ulmu (ZAWiW, in ILEU), Berlinu, Frankfurtu, pa tudi na Slovaškem v Bratislavi in od nedavno v Romuniji. Čeprav jih imenujejo UTŽO so te med seboj zelo različne.

Belgija

Tu UTŽO imenujejo *univerza za vse starosti*. Univerze so združene v *Association Francophone des Universités de Tous Ages de Belgique*, AFUTAB (15 univerz za vse starosti (UTA) je v Valoniji in v Bruslju. AFUTAB ima več kot 20 000 članov. Tu tečejo predavanja, seminarji, organizirani so študijski izleti, pa tudi storitve, za lokalno skupnost. UTŽO so za starejše, ki si želijo učiti se na drugačen način in si želijo, da bi imeli dejavno vlogo v družbi. Boljšajo osveščenost javnosti in starejše izobražujejo na področju zdravja, porabništva, integracije, komunikacije, kulture, kulturne dediščine, zgodovine. UTŽO krepi identiteto starejših. Krepi solidarnost in boljše medsebojno življenje. Omogoča združevanje, izmenjavo izkušenj, pa tudi kolektivno analizo družbenih pojavov. UTŽO podpirajo pozitivno podobo dejavnega staranja.

Italija

V Torinu so se leta 1982 rodile UTŽO iz potrebe po kulturi in razumevanju spreminjajoče se družbe, ter potrebe starejših po tem, da imajo različen slog življenja. Še več, pričakovana življenjska doba se viša. V Italiji so tako kar tri združenja starejših, ki zagotavljajo izobraževanje starejših. Eno od teh združenj je **Federuni**, ki se posveča *kulturni dediščini*. Federuni prireja izobraževanje za svoje mentorje in predavatelje (od leta 2000) v času svojih letnih inter regionalnih srečanj. Federuni je nacionalna organizacija, ki jo podpira vlada. Federuni se osredotočena na "kulturno transmisijo". Podpira odnose med starejšimi samimi in z drugimi rodovi. Podpira pa tudi generiranje civilne družbe.

Malta

UTŽO na Malti je nastala v Valletti 23. januarja 1993 pod okriljem Malteške univerze. Danes je malteška UTŽO steber malteških nacionalnih politik izobraževanja odraslih, vseživljenjskega učenja in dejavnega staranja. Malteška UTŽO ima tudi društvo, in ima svet, ki se demokratično voli vsake dve leti. Društvo je odgovorno za organiziranje in izvedbo kulturnih dogodkov ter družbenih interesnih skupin, pa tudi za objavljanje štirikrat na leto Newsletter ter dvakrat na leto za organizacijo konference o učenju v tretjem življenjskem obdobju.

(2) Samopomočne UTŽO

so zrasle na Češkem. Tam so različne skupine UTŽO, ki delujejo neodvisno. Ustanovili pa so tudi nacionalno organizacijo, ki omogoča komuniciranje med skupinami. AIUTA beleži obstoj treh univerz, ki so na Slovaškem povezane z redno univerzo. Zgolj ena tovrstna univerza pa je v Estoniji. UTŽO v Veliki Britaniji in na Irskem so zrasle na temelju prostovoljnega dela in izmenjave znanja.

Velika Britanija

UTŽO so se tu pojavile leta 1981. Sprva, ko se ustanovi UTŽO, je program lahko skromen. Člani se družijo enkrat mesečno. Zlagoma pa oblikujejo svoja skupna zanimanja kot so jeziki, znanost, tehnologija, stare obrti. Pogosto se iz formalnega poučevanja razvije skupinsko učenje. Osvobojenost od nadzora in popolna prožnost, skupine spodbudita, da preizkušajo različne načine, ki naj najboljše zadovoljijo njihove potrebe. Sprva predavanja tečejo kar po domovih članov, če ni moč najti primernih prostorov ali so ti preveč dragi. Kljub omejitvam so te skupine prijazno neformalno učno okolje.

Povezave med lokalnimi UTŽO so se okrepile z nacionalnimi aktivimi, tematskimi mrežami, ki pripravljajo seminarje in delavnice. Osem mrež se ukvarja z jeziki, prevajanjem in tolmačenjem, dopisovanjem, hojo, umetnostjo, glasbo, kreativnim pisanjem, znanostjo, tehnologijo in potovalnim klubom (ki organizira program študijskih potovanj). Lokalne skupine pogosto pomagajo starejšim članom, ki imajo težave z mobilnostjo, tako, da organizirajo njihov prevoz na predavanja ali obisk bolnih na domu. Skupine velikokrat delujejo v prostorih varovanih stanovanj in člani pogosto pomagajo lokalnim šolam in prostovoljskim karitativnim organizacijam.

UTŽO (University of the Third Age) je v Veliki Britaniji gibanje upokojenih in delno upokojenih, ki se združijo, da bi nadaljevali z uveljavljanjem svojih izobraževalnih, družbenih in ustvarjalnih zanimanj v prijaznem, neformalnem okolju. Vsaka UTŽO je vzajemnostna samopomočna organizacija, ki deluje samostojno in je članica *The Third Age Trust*, ta pa zahteva upoštevanje vodilnih načel

gibanja UTŽO. Člani interesnih skupin vodijo široko paleto tem in dejavnosti. Formalna izobrazba ni zahtevana, niti ponujena. Učenje poteka iz lastnih želja, v radosti, kvalifikacije in priznanja niso potrebna. Med učenci in učitelji ni razlike, kajti vsi so člani UTŽO.

Republika Irska

Tu ni UTŽO, četudi obstaja nacionalno gibanje *Federation of Active Retirement Associations (FARA)*, ta pa uporablja samopomočni način značilen za UTŽO. Člani FARA organizirajo tedenske programe izobraževalne, kulturne in športne narave, da bi upokojensko življenje bilo namensko, radostno in bi krepilo duh podjetništva, neodvisnosti in dostojanstva.

Age and Opportunity organizira festival Bealtaine

Prvi festival je potekal v maju 1996. Age & Opportunity je prejela precej javnega denarja, da spodbudi sodelovanje starejših v irski družbi. The Bealtaine Festival spodbuja starejše, da ustvarjajo in slavi njihove dosežke. Skupine starejših se pojavljajo po vsej Irski s podporo javnih knjižnic in poklicnih izobraževalnih odborov. Do neke mere je festival podoben slovenskemu Mednarodnemu festivalu znanja in kulture starejših, ki ga vsake dve leti organizira slovenska univerza za tretje življenjsko obdobje.

Nemčija

Institut für virtuelles und reales Lernen in der Erwachsenenbildung an der Universität Ulm (ILEU) e.V. znotraj Univerze v Ulmu in v sodelovanju s Zentrum für Allgemeine Wissenschaftliche Weiterbildung (ZAWiW) der Universität Ulm und združenjem „Virtuelles und reales Lern- und Kompetenz-Netzwerk für ältere Erwachsene (ViLE) je bil izjemno uspešen in inovativen glede razvoja nove podobe starosti utemeljene na izobraževanju za nove tehnologije. ZAWiW je znan po preučevanju produktivnosti starejših. Leta 1995 je organiziral svetovno konferenco, kjer so oblikovali koncept izobraževanja v poznejših letih življenja različnih skupin starejših. Danes ILEU organizira sodelovanje starejših in sodeluje na Donavskem festivalu v Ulmu itd.

V Nemčiji izobraževanje starejših poteka na ljudskih univerzah, v šolah, cerkvi, in manjkrat na univerzi. Poseben pojav je v Nemčiji KUBIA, center za razvoj kulturnih kompetenc starejših in tistih, ki delajo z njimi. KUBIA tudi podpira razvoj *kulturne geragogike*. Poseben pojav je tudi Film tretjega obdobja iz Berlina, skupina UTŽO, ki snema igrane filme pri Cristianchurh UTŽO. Nekatere filme so prijaviili na Festival Berlinale.

Danska

Na Danskem obstajajo dnevni centri za starejše in politične organizacije, ki se ukvarjajo tudi z izobraževanjem starejših. Tako je *DaneAge Association* (Ældre Sagen) nacionalna članska organizacija bila ustanovljena leta 1986. Organizacija ima 815.000 članov. Poslanstvo DaneAge je v tem, da se bori za družbo, v kateri lahko vsi živijo dolgo in dobro, za družbo, kjer je posameznik pomembnejši od svoje starosti, kjer se posamezniki lahko razvijajo kakor želijo, tisti pa, ki ju potrebujejo, dobijo pomoč in nego. V ta namen DanAge ponuja znanje, pripomočke in izobraževanje, da bi se starejši lahko z znanjem odločali o svojem življenju in ga živeli po svoji volji.

Portugalska

Tu velja samopomočni način in tako je na Portugalskem nad tristo organizacij, UTŽO, ki so združene v RUTIS, nacionalno organizacijo.

Nizozemska

Tu so UTŽO uvedli leta 1984 v dobro tistih nad petdeset let. Odysee in druge organizacije so specializirane za pred-upokojitveno izobraževanje, ki se posveča načinom, kako se spoprijeti z eno največjih sprememb v življenju, prenehanjem poklicnega dela. Veliko je tudi lokalnih organizacij, socialnih centrov, in knjižnic ter muzejev, ki se ukvarjajo s starejšimi. Na področju izobraževanja odraslih je konkurenca velika, zato UTŽO v tej državi niso tako vidne.

Finska

Na Finskem ni posebnih ustanov za izobraževanje starejših, ker je njihovo izobraževanje odraslih za vse generacije hkrati.

Češka

Prvo UTŽO so ustanovili v Pragi, leta 1989 kot oddelek na medicinski fakulteti. Študenti morajo imeti zaključeno srednjo šolo. Ta UTŽO se posveča zdravstvenim vprašanjem in programom.

Avstrija

Izobraževanje starejših organizira Rdeči križ. V Avstriji ne poznajo UTŽO, a starejši od 45 let se lahko vpišejo na redne univerze skupaj z drugimi študenti.

Bolgarija

V Bolgariji se več z zanimanjem za izobraževanje starejših v Ruse na Pedagoški fakulteti Univerze Angel Kanchev, Ruse.

Bivše jugoslovanske republike

Slovensko univerzo so ustanovili univerzitetni učitelji andragogike, zato je poseben pojav v Evropi. Ukvarja se z družbeno angažiranim izobraževanjem starejših, družbeno angažiranim filmskim ustvarjanjem, izobraževanjem, ki ima kognitivne in akcijske cilje, kar naj izboljša življenje starejših in skupnosti. Slovenski model so privzele hrvaške, srbske in makedonske univerze.

Model slovenske UTŽO

Ko se ljudje starajo, vse manj sodelujejo v izobraževanju odraslih. To ni le posledica njihovih individualnih učnih navad, je tudi posledica manj učnih priložnosti v različnih regijah, krajih in soseskah. Teh je načeloma manj v mestnih okrožjih, kjer živijo starejši z nižjim življenjskim standardom, starejši, ki so manj izobraženi, ki izhajajo iz priseljeniških družin, kjer število izobraževalnih struktur in organizacij ni dovolj širše za primerno udeležbo starejših v izobraževanju. *Zmožnosti starejših za učenje, njihov odnos do učenja, možnosti za učenje v kraju, pa tudi odnos njihovega socialnega okolja, vse to vpliva na pripravljenost starejših za učenje* (Peterson, David A: Facilitating Education for Older Learners).

Izobraževalne programe za starejše ponujajo različni ponudniki, narava teh ponudnikov p vpliva na naravo izobraževalnih programov, vrednot in motivov, na katerih so utemeljeni izobraževalni programi. Takšne programe lahko ponujajo univerze in različne fakultete, še posebno na področju družbenih ved in humanistike, pa tudi na področju naravoslovnih ved. Program ponujajo tudi muzeji, izobraževalni inštituti ali izobraževalne organizacije, centri za socialno delo, knjižnice, zveze društev, društva itd. Izobraževalni programi so lahko del redne dejavnosti teh organizacij in inštitucij ali pa so organizirani neodvisno od njih. Iz izkušenj vemo, da so nevladne organizacije, ki jih vodijo starejši za starejše, najprimernejše, vsekakor primernejše od medgeneracijskih ali skupnostnih centrov.

Pomembno namreč je, da so starejši lastniki svoje organizacije, da so odgovorni zanjo in da gradijo svojo družbeno identiteto skozi te organizacije.

Slovenska univerza za tretje življenjsko obdobje je nastala na slovenskih tleh s slovenskimi strokovnjaki, kljub temu, da smo navdih zanjo našli pri Univerzi za tretje življenjsko obdobje v Toulusu. Slovenska UTŽO je nastajala z raziskovanjem položaja starejših v družbi in razvojem prvega izobraževalnega programa, ki je temeljil na analizi potreb starejših. Zdaj bi vam želeli predstaviti posamezne korake na poti k novi Univerzi za tretje življenjsko obdobje.

Odločili ste se, da boste ustanovili novo univerzo za tretje življenjsko obdobje v svoji državi in kraju. To bo prva univerza v vašem okolju. Pomembno je, da že zdaj razmišljate, da nekoč ta univerza ne bo zgolj krajevna univerza, pač pa nacionalna ustanova, zato jo morate od samega začetka graditi in organizirati kot takšno, pa tudi kot prihodnjo mrežo univerz za tretje življenjsko obdobje.

Model UTŽO se je oblikoval na skromnih osnovah, kot posledica navdiha izhajajočega iz preproste jezikovne lekcije v učbeniku francoskega jezika InterCodes. Lekcija in učni modul sta bila o starejših ljudeh in njihovih dejavnostih, položaju v družbi in o prvi univerzi v Toulousu. Drugi pomembni mejnik je bilo delo s področja psihologije staranja in bilo je tudi nekaj ameriške literature ali medicinskih knjig, kjer je bil govor o starosti. Leta 1984 se je zdelo, kot da je življenje odraslih zaključeno precej bolj zgodaj kot danes. S starostjo se nismo ukvarjali. Vprašanja starejših preprosto niso bila zanimiva in strokovne ali raziskovalne literature skorajda ni bilo. Vaša situacija bo lažja, pa tudi bolj zapletena hkrati. V zadnjih 30-tih letih so se pojavili številni članki in knjižne publikacije o starejših, starostim, izobraževanju starejših, psihologiji starejših itd. Morebiti bi bilo dobro, da začnete brati denimo Revijo o izobraževanju in staranju (angl. Journal of Education and Ageing), pa tudi Ageing and Education. Berite literaturo, ki jo navajajo avtorji, in popeljala vas bo od enega vrednega vira k drugemu.

V Google vtipkajte koncepte kot so starost, starejši, starejši državljani, poznejše življenje, izobraževanje starejših, učenje starejših (akademski članki) in Amazon.com. Obzorja se vam bodo razširila. V Google vtipkajte tudi kultura, kultura starejših, prosti čas in podobno. Berite klasično in psihološko literaturo (Carl Rogers, Viktor Frankl, Carl Gustav Jung, Erich Fromm) in razvojno psihologijo (Eric Erikson, Charlotte Bühler itd.), literaturo ki se ukvarja s starostjo in razmerjem med starejšimi in mlajšimi generacijami. Berite zgodovino izobraževanja odraslih in razumeli boste, kako se je gradilo izobraževanje starejših.

Oglejte si umetniška dela skozi očala sodobne gerantološke teorije in postmodernih konceptov, lahko preučite, kako so starost obravnavali v leposlovju ali v filmih, še posebej tistih, ki so nastali po letu 2000. Oglejte si umetniške portrete staranja, od Shakespeara do Hemingwayja, od Hortona Foota

do Disneyja, od Rembrandta do Alice Neale, medtem pa primerjajte odnos do starosti, kot se kaže v različnih književnostih. *Pričnite z literaturo svoje lastne dežele in nadaljujte z literaturo drugih in svetovno literaturo.* Spoznali boste, da so umetniki že zgodaj dojeli različnost starejših. V ozadju te diskusije je trdno prepričanje, da kulturni teksti konstruirajo konvencionalne zaznave v družbi, da literatura, umetnost in mediji zrcalijo skrbi v družbi, lahko pa tudi pripomorejo k oblikovanju zaznav. Spominjam se, da smo na slovenski UTŽO že zelo zgodaj uporabljali Balzacovega »Očeta Goriota« (ilustracija čustvene odvisnosti starejših od otrok, vse do pozabe samega sebe in destrukcije samega sebe). Prebiralimo Tolstojevo delo »Smrt Ivana Iliča«. Pritegnilo nas je delo Paula Tournierja »Učite se starati« in kasneje delo Simone de Beauvoir »Starost«. Trdimo, da so družbeni koncepti dobrega in zla, koncepti, ki se ne pojavljajo le v literaturi, marveč tudi v humanističnih vedah, oblikovali številna razmišljanja o človekovem življenju. *ri. Iz tega sledi, da književnost, umetnost in mediji zrcalijo družbene konvencije in jih hkrati oblikujejo.* Humanistične vede so pripomogle h konstrukciji stereotipnih podob staranja v naši družbi in k načinom, kako ob pomoči humanističnih ved dekonstruirati te podobe.

Če se vrnemo zdaj k Slovenski univerzi za tretje življenjsko obdobje: v začetku smo poznali kanadsko strokovno literaturo in naša prednost je bila v naslednjem:

- Univerzo smo ustanovili kot nevladno organizacijo, ki je svobodnejša od akademskega sveta. Prostovoljno delo je bilo mogoče in mogoče je bilo tudi graditi odgovornost starejših za njihovo univerzo, bili smo svobodnejši pri izbiri mentorjev;
- Kot prvi smo uvedli v državo izobraževanje za življenje starejših. Izobraževanje za življenje je neformalno, kajti le neformalno izobraževanje je lahko blizu ljudem in njihovem življenju.
- Uvedli smo majhne študijske skupine, z do 12 članov, ki so se razvile v primarne socialne skupine.
- Študijske krožke in skupine smo brez odlašanja povezali z lokalnim razvojem in delom starejših študentov v socialnem okolju. To je starejšim omogočilo, da preverijo svoje zmožnosti in dosežke v očeh javnosti in v javnih prostorih.
- *Naše izobraževanje starejših smo razvijali kot način življenja, zato smo precej časa preživeli zunaj predavalnic.*
- Ko smo pričeli z izobraževanjem starejših, smo pričeli tudi z raziskovanjem tega področja in s kampanjo za prepričevanje javnosti. Izobraževanje starejših je namenjeno predvsem spreminjanju miselnosti, zato ga ni moč omejiti zgolj na izobraževanje. Raziskovanje in javna kampanja sta bila in sta še zmeraj osnova za tisto, kar danes na področju marketinga imenujemo "marketing vsebine". Seveda pa gre v našem primeru za precej več.

Če bi bili danes na tem, da ustanovljamo novo univerzo, bi najverjetneje pričeli z *oblikovanjem spletne strani*. Pred tremi desetletji in pol pa smo se najprej odpravili na nacionalni radio in uvedli serijo kontaktnih oddaj.

Vloga U₃ŽO

Glede na trditve Paula Lengrand, avtorja teorije vseživljenjskega izobraževanja, je vloga univerze za tretje življenjsko obdobje, v tem, da »ustvarja vezi med preteklostjo, med mlajšimi generacijami in zadnjo generacijo, ter generacijami, ki prihajajo«. Vloga je tudi v tem, da na mlajše in starejše prenašamo misli prednikov, njihova čustva in vedenje o njihovih dosežkih: To je potrebno zato, da ohranimo prihodnost za vse nas. Pomembno je, da vzdržujemo vedenje o dosežkih.. Pomembno je, da ohranimo pomembne dosežke človeškega duha (bodisi, da gre za poezijo, glasbo, arhitekturo, slikarstvo ali filozofska dela.”

Česa smo se naučili iz preteklih izkušenj

Vsi smo se česa naučili z delom, ki smo ga opravili v preteklosti. Izkustveno znanje, ki smo ga pridobili, je bilo lahko negativno ali pozitivno. Naučili smo se, denimo, da lepaki niso najbolj učinkoviti, da je radio medij za starejše, celo bolj kot televizija. Včasih je dober medij tudi Facebook. Obstajajo tudi specializirane spletne strani za starejše, bilteni drugih organizacij, spletne strani drugih organizacij. Uporabljajmo jih!

Še posebej velja spremljati spletne strani gledališč in knjižnic. Na Slovenski univerzi za tretje življenjsko obdobje vsa leta sodelujemo z javnimi občili in že leta 1984 smo pričeli ustvarjati lastne *archive medijskih objav*. Arhivi danes služijo, študentom, raziskovalcem, nam samim, da lahko spremljamo razvoj naših dejavnosti in razumemo, kako se časi spreminjajo. V arhivih najdemo dokumente starih časov. Pomembno je, da napredujemo, da vodimo prireditve in izobraževanje, vendar enako pomembno je, da jih dobro dokumentiramo.

Različni pravni dokumenti, statut itd. so se razvijali in spreminjali skozi čas. Pravzaprav so doživeli veliko sprememb. Leta 1984, ko ni bilo na razpolago nikakršnih virov financiranja, smo se morali zanesti sami nase in na svojo iznajdljivost. Danes obstajajo lokalne, regionalne, nacionalne in evropske možnosti financiranja naših dejavnosti. Danes je civilna družba koncept, ki je bolj ali manj poznan in bolj ali manj oblikovan. Pred tremi desetletji ni bilo tako. Zato smo morali biti iznajdljivi,

ne le glede vsebine našega delovanja in vsega drugega, pač pa tudi glede financiranja naših dejavnosti.

Lahko bi še dlje opisovali uspehe, ki smo jih doživljali, a tudi poraze Slovenske univerze za tretje življenjsko obdobje. Naš namen je, da vašo pozornost osredinimo le na nekaj izbranih vprašanj, kajti želimo, da ne bi ponavljali naših napak.

Prvi koraki na poti k novi U3ŽO

Torej, odločili ste se, da boste v svoji lokalni skupnosti ustanovili univerzo za tretje življenjsko obdobje. Vedeti morate, da to ni majhna odločitev, da se boste morali veliko in nenehno učiti v procesu spreminjanja okolja in sebe. Kaj je treba storiti najprej?

Spregovorite o svoji zamisli. Pogovarjajte se z mnogimi ljudmi. Od njih boste dobili kopico predlogov

Analizirajte potrebe. Ugotovite, če si starejši želijo izobraževanja in kaj jih zanima. Nekateri starejši, ki so vam bližje, recimo člani vaše družine, so lahko dober vir informacij. Presenečeni boste, koliko zamisli bodo imeli vaši sogovorniki. Lahko pa razdelite anketne vprašalnike. To lahko storite osebno ali po elektronski poti. Za zbiranje zamisli lahko uporabite tudi stran Facebook.

Institucionalna analiza se nanaša na vaši ustanovi podobne ustanove in organizacije. Pri njih se je nabralo veliko znanja, ki vam lahko koristi. Morda se boste kdaj kasneje s temi ustanovami tudi programsko ali drugače povezali.

Opazujte, kaj se dogaja okrog vas. Gledališke predstave, filmi, članki v nacionalnih in lokalnih časopisih, televizijski programi, radijski programi, revije, še posebej tiste, ki so specializirane za starejše bralce, internet, YouTube, Daily Motion, Université de tous les savoirs, predavanja TED, statistični podatki, nacionalni in evropski (EUROSTAT), kjer boste našli opise starosti in staranja ter ustrezne analize.

Sledite dogajanjem na področju vprašanj starejših ljudi. Več kot boste pridobili znanja, boljši stik boste imeli s starejšimi, bolj boste učinkoviti. Pridobite si znanje o izobraževanju odraslih in starejših odraslih, spoznajte splošne teze, teorijo, da boste lahko univerzo za tretje življenjsko obdobje in njeno poslanstvo predstavljali v javnosti.

Udeležujte se različnih izobraževalnih dogodkov

Iščite internetne vire

Uporabite gesla, kot so: dostop do izobraževanja, izobraževanje starejših, izobraževanje v poznejših letih življenja, tretje življenjsko obdobje, četrto življenjsko obdobje.

Ustanovite upravni odbor svoje prihodnje UTŽO

Povabite tiste, ki so pripravljeni delati z vami, povabite strokovnjake in tiste, ki imajo v vašem lokalnem okolju dobre povezave in številne druge zadolžitve. Med člane Upravnega odbora razdelite naloge. Ne poskušajte vsega dela opraviti sami! To ne bi bilo učinkovito, pa tudi cenjeno ne bi bilo.

Uvajanje članarine

Članarina bo vaš prvi finančni vir, poravnati jo morajo vsi, tudi člani upravnega odbora.

Ustanovna skupščina

Na ustanovno skupščino povabite predavatelja ali več predavateljev, ki se na področje spoznajo in razumejo pojav izobraževanja odraslih in izobraževanja starejših. Povabite predstavnike lokalne oblasti in lokalne skupnosti, povabite župana. Pripravite kratek kakovosten kulturni program, povabite lokalne novinarje. Društvo, ki ste ga pravkar ustanovili, je neprofitno. Zato ni potrebe, da bi plačevali objavo člankov. Vaše društvo ne potrebuje reklame, saj vi ničesar ne prodajate! Poskušate le spremeniti kakovost življenja prebivalcev svoje lokalne skupnosti. Za to srečanje pripravite formularje, ki naj jih, tisti, ki to želijo, izpolnijo in se vpišejo v posamezne izobraževalne programe. Pripravite tudi anketni vprašalnik z navedbo možnih izobraževalnih vsebin.

Poiščite prostore, ki bi jih lahko najeli. V manjših krajih jih lahko najdete v javnih ustanovah, na občini, v šolah, krajevnih centrih, v knjižnici.

Poiščite prve mentorje in prosite jih, da naj občinstvu predstavijo svoj program. Imajo lahko nastopno predavanje. Bodite pozorni na to, da so ti prvi mentorji izjemno dobri, da dobro poznajo svojo tematiko, da so zmožni navdušiti poslušalstvo, da so, če je le mogoče, različne starosti.

Pričnite z največ štirimi študijskimi krožki. Nikakor naj jih ne bo več. Pomembno je, da naredite korak za korakom. To je tudi pravilo sleherne UTŽO.

Postavite dokumentacijski center, arhiv

Določite, katere dokumente boste arhivirali, kaj boste arhivirali elektronsko. Za citiranje uporabite ustaljene metode. npr.: Novak, P. Na poti k novi UTŽO. V: Delo, 28. november 2017, Zvezek 15. str. 15.

Arhivirali boste tudi **pravne dokumente**, statut, zapisnike sestankov upravnega odbora. Pazite na zaključke posameznih sestankov. Zaključke oz. sklepe morate uresničiti. Temu služijo zapisniki.

Vnesite **pravne dokumente, besedila zakonov, zapisnike glede sprememb v arhiv (lahko jih arhivirate tudi elektronsko)**. Nikoli ne veste, kdaj jih utegnete potrebovati.

Foto dokumentacija

Vzpostavite foto dokumentacijo (tudi elektronsko). Kaj, kdo, kdaj, kje je na fotografiji, kdo je posnel fotografijo in kdaj.

Dokumentiranje izrezkov iz časopisov

Zbirajte izrezke oziroma fotokopije izrezkov in navedite izvor. Npr. Lešnik, L: Radi se učijo. V: Delo, Zvezek 15. str. 20

Sonoteka in videoteka

Zaprosite novinarje, da vam pošljejo kopijo, CD ali DVD programa. Če to ni mogoče, naredite posnetek sami in ga arhivirajte. Dodajte izpolnjen obrazec:

Radio:

Program:

Naslov oddaje:

Novinar:

Datum/čas:

Opis vsebine:

Sodelujejo:

Knjižnica

Vzpostavite lastno knjižnico, elektronsko.

Spletna stran, elektronski naslov

Postavitev preproste spletne strani v programu Word press ni preveč težko. Strukturirajte stran glede na svoje potrebe. To zahteva nekaj razmisleka, vendar je veliko primerov takšnih strani. Dokler nimate spletne strani in logotipa, dokler niste določili barv svoje spletne strani in tipografske podobe, ne obstajate, ne glede na to, koliko ste dobri.

Slogan/logotip

Slovenska univerza za tretje življenjsko obdobje je na temelju nekaterih raziskovalnih študij oblikovala svoj logotip in slogan: *Širimo obzorja združujemo ljudi*. Slogan uporabite kar se da pogosto, tudi na pisemskem papirju ali v elektronski pošti. Na za način boste utrdili ime svoje organizacije.

Slovenska univerza za tretje življenjsko obdobje danes šteje 52 članic. Slovenska UTŽO ima bogato zgodovino izobraževanja starejših, izobraževanja o starejših, spodbujanja kulture starejših. Slovenska UTŽO je zgodba o raziskovanju, razvoju, zagovorništvu, prostovoljstvu, svetovanju, orientaciji za dejavno staranje, v sodelovanju z drugimi organizacijami za večjo družbeno pravičnost

in družbeni trdnost.

33 let Slovenske univerze za tretje življenjsko obdobje

Vpišite se na različne referenčne spletne strani in naročite se na novice (EPALE, AGE Platform Europe, FORAGE Eurydice itd.)

Vsi starejši študenti naj se kar se da pogosto pojavljajo v javnosti

Univerza za tretje življenjsko obdobje postanejo neodvisen socialni subjekt v lokalnem okolju

Najboljša oblika izobraževanja starejših je izobraževanje v društvu, ki ga vodijo starejši izvedenci. Starejši oblikujejo študijske skupine in tem skupinam dajo na razpolago svoje prostovoljno delo. Kasneje nastanejo delovna mesta. V lokalnem okolju univerze za tretje življenjsko obdobje opravljajo nekatere naloge: usposablajo turistične vodnike, raziskujejo kulturno dediščino, nudijo učno pomoč ali storitve varovanja otrok. Neodvisne univerze postanejo neodvisen socialni subjekt. Starejši, ko dobijo prostor, kjer se lahko srečujejo, delujejo in študirajo. Veliko je možnosti za ustvarjalno delo starejših, če obstaja potreba po tem delu in če je tako delo cenjeno. Starejši nočejo služb, a hočejo delo. S svojim delom ustvarjajo novo delo. Sleherna generacija ima svojo vlogo v družbi. Potrebujemo številne in boljše medsebojne povezave.

Izjava o poslanstvu

Vsaka organizacija mora oblikovati svoja temeljna pravila in vrednote, ki jim sledi v svojem delovanju in razvoju.

Z našega vidika sta kultura in izobraževanje starejših dva načina dostojanstvenega in prispevajočega življenja, zadovoljevanja individualnih in skupnostnih potreb, kakor tudi predvidevanja družbenih sprememb in prilagajanja tem spremembam. To je tudi način, kako dosežemo večjo družbeno pravičnost na distributivni, kulturni in simbolni ravni. Gre predvsem za spodbujanje vključevanja starejših v družbo, njihovega sodelovanja v družbi, kakor tudi za dialog med generacijami. Izobraževanje starejših spodbuja dejavno državljanstvo in spoštovanje okolja. Je način, kako vzdržujemo in razvijamo znanje in spretnosti starejših, kako jim pomagamo, da to znanje in spretnosti uporabljajo v svoje lastni dobro, pa tudi v dobro družbe in v sodelovanju z drugimi generacijami.

Ob upoštevanju povedanega mi, starejši študenti, zaposleni in prostovoljski sodelavci Slovenske univerze za tretje življenjsko obdobje trdimo, da je tretje življenjsko obdobje čas, ki ga starejši človek lahko bolj intenzivno posveti drugim ljudem, izobraževanju, osebnemu in družbenemu razvoju.

Sodelujemo s Slovensko univerzo za tretje življenjsko obdobje in naša naloga je, da krepimo zamisel o humaniziranem izobraževanju, pozitivnem pogledu na starost in staranje, kakor tudi humane medsebojne odnose med starejšimi samimi in z drugimi generacijami.

Svojo pravico do učenja, delovanja, ustvarjalnosti in prispevanja, kakor tudi pravico do druženja dolgujemo vsem, ki so prispevali k razvoju Univerze za tretje življenjsko obdobje in nam samim.

Svoj dolg do verige prednamcev vračamo tako, da spoštujemo načela Univerze za tretje življenjsko obdobje, da sodelujemo pri upravljanju in organiziranju izobraževanja pri prostovoljnem delu na tej univerzi. Vračamo ga tudi tako, da osebno rastemo, se strokovno razvijamo, pa tudi tako, da svoje znanje in spretnosti prenašamo na druge.

Mi, študenti in prostovoljski sodelavci, se zavedamo, da ta univerza obstaja in bo obstala pod pogojem, da je namenjena vsem, brez ozira na nacionalno, politično, izobraževalno in religiozno pripadnost.

III. Izobraževalni proces

Da bi izobraževalec starejših lahko oblikoval in izvedel izobraževalni proces, mora imeti nekatere zmožnosti: znanje s področja njihove vede ali ved in znanje, ki prihaja iz različnih virov. Izobraževalci starejših odraslih potrebujejo določeno kolino znanja in spretnosti, hkrati pa morajo razviti moralni odnos do svojega poklica.

V zadnjih tridesetih letih so se viri znanja pomnožili, občinstvo starejših je postalo bolj informirano in ima več znanja.² Njihove učne potrebe so se spremenile, zato morajo izobraževalci starejših ustvarjati učne situacije, ki se odzivajo na potrebe, želje, aspiracije in pričakovanja. (Findeisen, 2015)

² Delovati na področju izobraževanja starejših pomeni razumeti preteklost, sedanost in prihodnost starejših študentov in njihovo potrebo, da spletajo socialne vezi.

Katerikoli izobraževalni proces v izobraževanju starejših se prične s procesom programiranja. Starejši študenti ne sprejmejo možnosti, da bi jih drugi poučevali od zgoraj navzdol, da bi jih poučevali o neki temi ne da bi mentorji »poučevanje« povežali z njihovim življenjem in izkušnjami z njihovim resničnim življenjem in dogodki okrog njih. Zato je najpomembnejša naloga izobraževalcev starejših, da razvijejo program, da razumejo, kako program teče. Da bi bolje razumeli, kako programiranje poteka, vam predlagamo, da preučite procesni model Malcolma Knowlesa.

O zasnovi programa v izobraževanju starejših

Programiranje v izobraževanju starejših temelji na nekaterih teorijah. Obstajajo sicer predvidevanja in koncepti učenja, ki utegnejo pomagati pri oblikovanju izobraževalnega programa za odrasle. Načrtovanje izobraževalnega programa in programiranje vsebin sta pomembna, da dosežemo medsebojno povezanost programskih elementov. V preteklosti so bile glavne strategije načrtovanja in vsebinskega programiranja usmerjene k ciljem, ki jih v izobraževanju velja doseči. Kasneje se je iskalo ravnotežje med različnimi individualnimi in skupnostnimi potrebami. V Sloveniji najpogosteje uporabljamo model Malcolma Knowlesa, imenovan andragoški cikel. Gre torej za krog, ki ga lahko ponavljamo in pravzaprav ni nujno, da sledimo posameznim fazam andragoškega cikla, korak za korakom. Nadvse pomembna je analiza potreb v celotnem izobraževalnem procesu.

Programiranje izobraževanja starejših ni namenjeno prenosu in reproduciranju gotovega znanja. Nasprotno, programiranje naj bi slonelo na vprašanjih starejših, znanju, spretnostih in virih znanja, ki lahko prispevajo k izobraževanju pred in med izvajanjem izobraževalnega programa.

Zato je programiranje izobraževanja starejših zelo pomembno in pravzaprav najtežja in najbolj ustvarjalna naloga na področju izobraževanja starejših (kar nikoli ne more biti izobraževalna ponudba). Ravno nasprotno, gre za nenehno ustvarjanje priložnosti za učenje, če je le mogoče v majhnih učnih skupinah. Zlagoma takšne skupine postanejo primarne socialne skupine. Skupine, kjer lahko člani (sem spada tudi mentor) dobijo učno, čustveno, pa tudi občasno materialno pomoč. Gre za skupine, kjer se študenti medsebojno poznajo in drug drugemu zaupajo.

Kaj si morajo razvijalci programov izobraževanja starejših zapomniti!

V večini zahodnih evropskih držav starost ni bila politično in družbeno vprašanje vse do 50-ih let. Po 2. svetovni vojni se je Evropa zanimala predvsem za popravo škode. Usmerjena je bila v prihodnost

in zato je bila usmerjena predvsem k mladim generacijam, pri tem pa je pogosto pozabila na starejše. Stare ljudje so predstavljali skozi socialne stereotipe kot pasivne in takšne, ki se ne zanimajo za sodelovanje v družbi.

V projektu P3AE in izobraževanju nas zanima zdajšnji odnos do starejših in zanimajo nas novi evropski načini, ki spodbujajo sodelovanje starejših državljanov v skupnostnem življenju in zanima nas izobraževanje v ta namen.

Dejavni starejši državljani imajo znanje o starejših in starosti v družbi. Zavedajo se, da starejši niso vsi enaki, da so si zelo različni, da so bolj različni med seboj, kot so si različni člani mlajših generacij. Zato si starejši prizadevajo za pravico biti drugačen v poznejših letih življenja, za lasten življenjski slog, za različno obravnavo v posameznih politikah. Vsi starejši ljudje niso pacienti in njihovo staranje ni nujno bolezensko. Lahko je povsem normalno staranje, kot smo že poudarili. Vsi starejši niso revni. Vsi starejši niso nemočni ali funkcionalno nepismeni. Zato dejavni starejši državljani nasprotujejo diskurzu slabotnosti in odvisnosti, ki se pojavlja v večini politik v javnih občilih, v javnih izjavah in drugih besedilih o ljudeh v poznejši letih življenja.

Vloga izobraževalca odraslih pri izvajanju izobraževalnega programa

Lindeman (1926) trdi, da je *ena bistvenih razlik med tradicionalnim izobraževanjem in izobraževanjem starejših v izobraževalnem procesu in procesu učenja*. Obvladovanje teh specifičnih procesov je ena najpomembnejših izobraževalčevih nalog in ena njegovih najpomembnejših zmožnosti ter nalog.

Starejši študenti vedo, ne da bi vedeli, da vedo, čeprav njihovo tiho znanje vpliva na način, kako mislijo in je postalo del njihovih reprezentacij. Tako je naloga in zmožnost izobraževalcev starejših, da pojasnijo, ali je znanje starejšega študenta vredno, manj vredno ali sploh nima vrednosti. Izobraževalec starejših kritično pomaga starejšim študentom, da uredijo svoje predstave. Izobraževalec postavlja vprašanja in prevpraša znanja svojih študentov. Zanima ga, česa so se njegovi študenti naučili neformalno v različnih življenjskih situacijah in ob različnih dogodkih. Posledično starejši študenti določajo smer svojega učenja. Ko mentor in študent prepoznata študentovo znanje, mora mentor to znanje uporabiti in mu dati znanstveni, teoretični okvir. Izobraževalec starejših mora biti vodnik in mora biti zagotovilo, da razmišljanje in učenje starejših študentov gresta v pravi smer.

Izobraževalci starejših morajo imeti kritičen odnos do samih sebe, pri čemer morajo uporabljati tudi svoje izkustveno znanje in spoznanja, do katerih so prišli na podlagi opazovanja.

Izobraževalci starejših so hkrati tudi učenci. Knowles (1990, str. 43) trdi, da vsak odrasel učenec na svojem področju zna stvari, ki jih izobraževalec oziroma mentor ne zna in ne pozna. Tako je izobraževanje odraslih pravzaprav vrstniško izobraževanje, kjer se vsi učijo drug od drugega.

Metode

Tako morajo izobraževalci odraslih prilagoditi metode znanju, ki ga želijo prenesti na starejše študente, izvesti morajo izobraževalni program in ustvarjati učne situacije, primerne njegovim študentom.

O izobraževanju odraslih in izobraževanju starejših najpogosteje razmišljamo z vidika metod. Toda metode niso preproste tehnike in niso preprosti procesi, ki jim je treba slediti. Metode skrbno izbiramo in jih nizamos vrstni red, pri tem pa upoštevamo različne vidike izobraževanja starejših, psihološki profil študijske skupine. In kaj voliva na izbor metod v izobraževanju starejših?

- Cilji in vsebine
- Značilnosti učne skupine
- Mentorjevi pogledi na poučevanje

Brockett (2015) kategorizira učne metode, kakor sledi:

Metode za učenje vsebine (predavanja, okrogle mize itd.)

Metode za pridobivanje učnih spretnosti (demonstracija, simulacija, dramatizacija)

Metode za razvijanje stališč in vrednot so pomembne za osebno rast, učenje o samem sebi, razumevanje sveta.

Vse bolj se uporabljajo različne metode, osredinjene na tistega, ki se uči in kombinacija različnih krajev učenja in različnih metod.

Izobraževalec starejših mora biti izurjen v uporabi dialoga ali diskusije. Gre za najpomembnejši metodi v izobraževanju odraslih. Izobraževalci tudi uporabljajo metode, ki lahko pomembno

oblikujejo odnose med izobraževalcem in študenti, pa tudi med študenti samimi.³ Uporaba dialoga omogoča starejšim študentom in izobraževalcem, da se naučijo, do kakšne mere so njihovi izobraževalni naporji vredni in koliko se oni sami naučijo od svojih študentov. To, da se starejši študenti učijo, da poskušajo razumeti, izobraževalcem ponudi številne učne priložnosti, sredi katerih so izobraževalci učenci.

Skupinske in izkustvene metode so za starejše najprimernejše: diskusija, problemsko učenje, študije primera, projektno delo itd.

Študija primera: raziskovanje kot učna metoda v študijski skupini Trgi, ulice in stavbe okoli nas

Raziskovanje in pisanje raziskovalnega poročila sta dejavnosti, ki sta sami zase učni metodi. Znano je, da raziskovalna poročila niso preprosta poročila, ampak z njimi avtorji želijo prepričati bralce. Raziskovalne skupine, ki pripravljajo poročila, si tako postavijo nekaj temeljnih vprašanj: (1) Kaj želijo povedati? (2) Komu želijo povedati (ciljna skupina) in (3) Zakaj želijo nekaj povedati?

V posameznih primerih raziskovalna skupina študentov potrebuje kar nekaj časa, da razume cilje raziskave. V našem primeru so člani raziskovalne skupine morali razumeti, da ne gre za to, da pripravijo uradno različico vodnika z vidika arhitekta, urbanista ali umetnostnega zgodovinarja – čeprav je vzdrževanje intelektualne distance dobrodošlo. Naši starejši študenti so dojeli, da je mesto tudi vse, kar o mestu čutimo, da so mesto zgodbe našega življenja, ki smo ga živeli v tem mestu, zgodbe, s katerimi smo povezani. Naši starejši študentje so zgodbe oblikovali in so imeli pred očmi. S svojim raziskovalnim delom so skupine želele posredovati čustveni odnos do mesta in odnose, ki se ustvarjajo v mestu.

V večini primerov raziskovalna skupina razpravlja o raziskovalnem projektu (metoda diskusije). Največkrat pride do predloga različnih raziskovalnih tem in po tistem se število raziskovalnih tem oklesti in zmanjša.

Mesto je kraj, kjer ljudje delajo, ljubijo in umrejo (Albert Camus, Kuga). Zato so intervjuji, intervjuji, ki jih opravljajo informatorji, življenjske zgodbe in tako imenovano biografsko učenje metode, ki jih uporabljamo za odkrivanje odnosov med prebivalci in njihovim mestom.

³ Poučujem transakcijsko analizo. Na začetku vsakega srečanja vprašam svoje starejše študente, katere koncepte, ki naj bi se jih bili naučili v predhodnem srečanju, lahko povežejo s svojim življenjem in na kakšen način. Na ta način izvem, česa so se naučili in kako so se učili.

Kot smo že povedali, so bile uporabljene metode metoda diskusije, metoda konzultiranja javnosti in prebivalcev.

Uporabljena je bila tudi metoda deskripcije. Člani raziskovalne skupine so denimo, opisali hrano in vino, ki so ju srečali na poti skozi mesto. Popisali pa so tudi ljudi, ki so jih srečali.

V drugih raziskovalnih skupinah so se člani naslonili predvsem na zgodbe in opise – zelo osebne opise in zelo osebne zgodbe, s katerimi so povedali, kje so člani raziskovalne skupine ali kje so bili ali kje jim je bilo v navadi hoditi in kaj so videli na svoji poti (deskriptivna metoda). Tovrstni opisi, deskripcije, zahtevajo od raziskovalcev, da gredo v knjižnice, arhive, da iščejo primarne in sekundarne vire, dokumente in ilustracije, pa tudi zemljevide, knjige za študij, denimo, zgodovine toponimov (analiza dokumentov) itd.

V nekaterih primerih je najboljša raziskovalna metoda tista, kjer sodeluje starejša oseba, ki se skozi mesto poda z mlajšo osebo, pri čemer mlajša oseba postavlja vprašanja (intervju). V takšnem primeru metoda temelji na teoriji življenjskega kroga, osebo spremlja skozi različna življenjska obdobja (življenjska zgodba) in mesto.

Če zdaj povzamemo. Prevladujoče metode so bile: deskriptivna metoda, komparativna metoda, analiza dokumenta, odgovori vprašancev, intervju ob pomoči informatorjev, življenjska zgodba, biografsko učenje.

Študijski krožki in psihosocialna dinamika majhnih skupin

V izobraževanju starejših kakovostno izobraževanje poteka v majhnih študijskih skupinah. Na Slovenski UTŽO smo se delno zgledovali po švedskih študijskih krožkih iz začetka 19. stoletja, ki so se razvili v družbeni gibanje, to pa je imelo namen švedsko ruralno družbo povesti na pot industrializacije. V švedskih študijskih krožkih ni bilo mentorjev. Skupine so vodili animatorji, pri čemer je bil animator eden od članov skupine. V Sloveniji smo si želeli vzpostaviti v študijskih krožkih demokratična razmerja, zato smo uvedli dve vlogi: vlogo mentorja, ob tej pa tudi vlogo animatorja.

“Mentor je pamet študijskih krožkov, animator je duša in srce študijskega krožka» pravimo. Študenti lažje razpravljajo o različnih stvareh z animatorji, ki svoje zamisli usmerjajo k različnim ciljem in pripomorejo k temu, da se izvedejo nekatere dejavnosti (študijske skupine, finančne zadeve, kulturni

programi). Študijske skupine sestavlja od 9 do 15 članov. Mentorji so profesionalci, ki postavijo učne cilje in učni program. Vendar program je prožen in se začne spreminjati že na začetku študijskega leta in med študijskim letom. Mentorji so pozorni na to, kako se študenti učijo, kako se uči vsak posamezen študent. Študijski krožki se sestajajo enkrat do dvakrat tedensko, od ene ure in pol do tri ure skupaj. Med študijskimi srečanji študenti izvajajo različne študijske dejavnosti. Obiskujejo razstave, opazujejo naravne pojave, gredo v kino itd. Gledajo televizijske pogovore in razpravljajo o novih informacijah s prijatelji in družino. Neformalno izobraževanje dopolni formalno, strukturirano izobraževanje, obe obliki skupaj se stečeta v eno. Študijski krožek je enota, katere elementi so mentor, animator, člani študijske skupine, to je, študenti. Slehera študijska skupina ima svoje značilnosti in tako tudi študijski krožki. Skupine so nadvse trdno povezane. Če je skupina utrjena, potem se člani skupine zlahka odpro k novim članom. Člani skupine s težavo sprejemajo posege od zunaj, npr. od izobraževalne ustanove, najbolj sodelovalni so med seboj in v odnosu do mentorja.

Ko se skupina oblikuje, lahko traja dolgo. Od 5 do 25 let. Zmeraj se je moč veliko naučiti. V študijskih krožkih so odnosi demokratični in zaupljivi. Mentorji upoštevajo predloge skupine. "Veste, tema simbiotičnih odnosov mi je bila zelo zanimiva, ampak tisto o dolgčasu pa mi sploh ni bilo všeč." Študijski krožek nastane prostovoljno, omogoča pa čustveno, informacijsko in materialno pomoč, ki si jo člani nudijo med seboj.

Cilji študijskega krožka so:

Potešiti ali spodbuditi vedoželjnost, še bolj motivirati študente za učenje. Pomagati jim, da povežejo pridobljeno znanje z življenjem. Pokazati študentom možnosti za uporabo znanja v lokalnem okolju. Animatorji iščejo povezave z različnimi ustanovami. Tako, denimo, je nastala nova lokalna knjižnica, imenovana *Marinkina knjižnica*. Postavili so jo in vodijo jo starejši študent sami. Študenti psihologije pridobivajo dodano znanje o disleksiji in pomagajo učencem, ki imajo posebne učne težave. To delo opravljajo v šolah.

Izobraževanje ni samo izobraževanje. Tako imajo študijski krožki dvojne cilje: kognitivne in dejavnostne. V študijskih krožkih nekateri študenti dobijo dovolj znanja, da lahko prično z novo kariero. Nekateri postanejo slikarji, drugi spet kulturni mediatorji v muzejih, nekateri postanejo filmski ustvarjalci, spet drugi delajo v nevladnih organizacijah, bolnišnicah, gledališču, vrtcih, v botaničnem vrtu itd.

Študijski krožki močno vplivajo na starejše študente. Vpliv je zaznati na različnih področjih njihovega življenja. Tisti starejši, ki se uspešno uprejo pritisku socialnih stereotipov o starejših so bolj zadovoljni s svojim življenjem. Z njimi je tudi lažje živeti.

Mentorji in mentoriranje

Že večkrat smo povedali, da se mora izobraževanje odraslih odzivati na individualne in družbene spremembe. Tako je ena bistvenih zmožnosti v izobraževanju odraslih prilagajanje spreminjajočim se okoliščinam (Findeisen, 2004).

V zadnjih tridesetih letih so se učne publike spreminjale zaradi družbenega razvoja in zaradi nastopa informacijske družbe. Poleg tega so se viri znanja pomnožili in učne publike starejših so danes bolj izobražene. Starejši imajo dostop do izobraževanja. Razumevanje starejših in njihovih učnih oblik je tako ena od temeljnih zmožnosti, ki naj jih ima izobraževalec/mentor, ki naj jih pridobi in izboljša v stiku s starejšimi študenti.⁴

Izobraževalci/mentorji morajo ustvarjati učne situacije, ki ustrezajo potrebam starejših učencev, njihovim željam, aspiracijam in pričakovanjem, pri čemer je treba vedeti, da skupine študentov postajajo zelo različne. Individualni starejši študenti pa so čedalje bolj zmožni sami uravnati svoje učenje. Vendar morajo izobraževalci/mentorji prilagajati metode učnim situacijam, kakor tudi epistemološkemu statusu različnih vrst znanja. (Charlot, 1977)

Dober strokovnjak ni nujno dober mentor

Dober *mentor* se mora znebiti družbenih stereotipov o starejših: da se počasi učijo, da so slabi učenci, da se z izobraževanjem ukvarjajo samo zato, da se družijo. Mentorjev odnos je izjemnega pomena. Vsak mentor bi sem moral vprašati: "ali je dovolj, da vem, zato, da bodo vedeli tudi moji študenti?" Mentorjevo znanje ni dovolj. Dober mentor se mora posvetiti svojim študentom. Če posamezen mentor previsoko ceni svoje strokovno znanje ali če ga celo uporablja kot obrambni mehanizem, ne more zagledati svojih študentov. Dobro mentorji morajo imeti nekatere osebne vrline: morajo imeti zaupanje vase, morajo zaupati drugim, morajo verjeti v to, da so drugi lahko v učenju uspešni. Dober mentor je rad z ljudmi, ima zmožnost, da se prilagaja, se zna vživljati, se zna živeti v občutke drugih,

⁴ Izobraževati starejše pomeni razumeti starejše študente, njihovo preteklost, sedanost in prihodnost, pa tudi potrebo po ustvarjanju družbenih vezi.

zna drugim prisluhniti in sprejeti različnost svojih študentov. Mentor nikoli ne zna dovolj. Mentorji se nenehno učijo.

Vseživljenjsko učenje ima dve funkciji. Funkcijo mentorja in učenca, ki se med seboj izmenjujeta. Učimo se drug od drugega je temeljno načelo, mentorji so lahko učenci in obratno. Te funkcije in vloge so zmeraj začasne. Ob teh dveh vlogah pa imajo odrasli še številne druge socialne vloge. Danes je mentoriranje pogosto. Morda je to celo najpogostejša oblika izobraževanja. Kadar imamo potrebno po znanju, takoj pomislimo na nekoga, ki bi nam lahko bil mentor. Pogosto je mentor edini vir znanja in učenci, mentoriranci od časa do časa dodajo še druge vire znanja. Za dobro mentoriranje je potrebno izpolniti temeljni pogoj: med mentorjem in mentorirancem mora obstajati afiniteta, morata si biti privlačna. Morata si zaupati, med njima naj se vzpostavi odprta komunikacija. Mentor mora verjeti, da je mentoriranec zmožen napredka in mentor mora biti prepričan, da bo učenje uspešno. Mentoriranec se mora počutiti varno z mentorjem od strani in mu mora zaupati.

Mentor se mora približati mentorirancu, ga spoznati, tako da v njem odkrije še neodkrite talente, ki jih bo ta potreboval za pridobivanje znanja. Mentorjeva naloga je, da razpre mentorirančeve možnosti.

Mentor in mentoriranec morata biti občutljiva za potrebe drug drugega. Pri tem se morata svobodno izražati. Mentorirančevu učenje z mentorjevo pomočjo in mentorjevi popravki, pa tudi meje, ki jih mentor postavlja, so v veliko pomoč.

Mentoriranje kot učenje v paru

Mentorjeva vloga je povezati različne vire znanja in pomagati mentorirancu, da najde nove vire po lastnih poteh. Mentor skrbno nadzoruje mentorirančevu napredovanje in določa nove naloge zanj. Učenje z mentorjem je varno. Mentorjeva spodbuda pride ob pravem času, saj mentor nenehno živi z mentorirancem – mreža slovenski univerz za tretje življenjsko obdobje ima več kot 2000 mentorjev, ki vodijo študijske krožke. Študijski krožki niso namenjeni samo učenju, marveč tudi skupnemu odkrivanju novega znanja.

Faze mentorskega razmerja

Mentoriranje je razmerje, ki traja. Od začetnega sodelovanja lahko zraste v pravo prijateljstvo, ko mentorirancu mentoriranje ni več potrebno. Študenti se istovetijo s svojim mentorjem, posnemajo

ga, sledijo mu, da bi pridobili znanje in v svoji prvi fazi je razmerje med mentorjem in mentorirancem simbiotično. Tako, recimo, študenti slikajo kot enoto. Kasneje vstopijo v novo fazo mentorskega razmerja. Mentoriranec najde svoje poti, spozna, kaj ima raje, se odloči za manjša platna in ne več velika, kot na začetku, uvede svoje motive. Korak za korakom se mentoriranec izrazi. Mentorja to ne bi smelo motiti. Nazadnje se mentor in mentoriranec srečata kot dve enaki osebi. Njuno predhodno medsebojno spoštovanje jima pomaga odkriti, da sta enakovredna (Krajnc,1979).

Mentorji v izobraževanju starejših bi morali imeti določene vrline: humanistične vrednote, zaupanje do študentov, zmožnost poslušanja, zmožnost sprejemanja različnosti, zmožnost, da zgladijo odnose, da ponudijo pomoč in nasvet. Morajo biti strokovnjaki, imeti morajo zmožnost uživanja in razumevanja drugega, morajo biti prožni, zanesljivi, odgovorni. Morajo biti pripravljeni deliti znanje z drugimi, morajo biti usmerjeni k ciljem in imeti zmožnost reševanja konfliktov.

Zmožnosti izobraževalcev/mentorjev

Pri svojem delu s starejšimi študenti morajo:

1. biti strokovni, spoštovati načela profesionalnosti in tradicije, morajo kritično interpretirati znanje in različne kulture. Izobraževalci/mentorji morajo vzpostaviti vez med svojo lastno kulturo in kulturo svojih študentov.
2. se nenehno učiti; če jim primanjkuje znanja s področja njihove vedomosti, ne morejo pomagati študentom, da ti vzpostavijo vezi med posameznimi delci svojega znanja;
3. imeti zmožnost, da uporabijo znanje iz različnih virov;
4. jasno komunicirati. Ustni in pisni jezik, ki ga uporabljajo znotraj strokovnih in učnih kontekstov, mora biti pravilen, brez napak in jase. Morajo prisluhniti drugim, pravilno interpretirati sporočila od drugih in se ustrezno odzivati. Morajo postavljati vprašanja, pokazati zanimanje in voditi dvosmerno komunikacijo. Morajo izkazati odprtost in pripravljenost za to, da delijo znanje z drugimi in zato, da so njihovi študenti informirani.
5. biti zmožni zgraditi učne situacije za odrasle in učiti se vsebin ter razvijati posamezne spretnosti;

6. spremljati učne situacije z vidika vsebin, ki naj jih učenci monitor usvojijo, kakor tudi z vidika zmožnosti, ki jih želijo doseči z izobraževalnim programom.;
7. biti usposobljeni zato, da ocenijo napredovanje učenja in pridobivanje zmožnosti;
8. načrtovati, organizirati in nadzorovati skupinske procese, omogočati učenje skupine in druženje v skupini, učinkovito uporabljati metode in čas;
9. prilagoditi svoje posege glede na tiho znanje študentov in njihove posebne značilnosti;
10. v različnih fazah (priprava, spremljanje, vodenje izobraževanja in strokovnega razvoja) uvesti nove tehnologije;
11. sodelovati s teamom izobraževalcev/mentorjev in osebjem, spoštovati poslanstvo svoje ustanove. S kolegi morajo biti v sodelovanju zato, da lahko dosežejo organizacijske cilje, povprašati morajo kolege, kaj oni mislijo, pri tem pa resnično spoštovati zamisli in znanje drugih. Morajo biti pripravljeni, da se učijo od drugih. Njim mora biti skupno delo pomembnejše od lastnega, v procesih individualnega in kolektivnega razvoja morajo izobraževalci/mentorji sodelovati;
12. imeti etični odnos, ki ga kažejo v posameznih poklicnih situacijah.

Animatorji

Vsaka študijska skupina ima poleg mentorja tudi animatorja. Njegova glavna odgovornost je, da animira, navdušuje, spodbuja učenje v študijskem krožku. Animator mora biti motiviran za učenje, saj je v podporo mentorju, svoje sošolce v študijski skupini pa mora prav tako spodbujati. Animator deluje kot prostovoljec, je v pomoč mentorju, sprejme nekatere organizacijske naloge, vodi zapisnik študijske skupine in pomaga organizirati dopolnilne dejavnosti. Njegova socialna vloga v skupini je pomembna. Če je mentor pamet skupine, je animator, kot smo dejali, njena duša in srce.

Animatorji tvorijo nevidno, a pomembno mrežo prostovoljcev v podporo organizaciji in razvoju samopomočnih praks. Animatorji prenesajo informacije, ki jih dobijo s sedeža UTŽO na člane študijske skupine, obveščajo jih o pomembnih dogodkih, ki se napovedujejo. Ko s sedeža UTŽO v

Ljubljani pošljejo sporočila 320 animatorjem, ta sporočila v osebnejši obliki od animatorja preidejo k 3500 članom študijskih skupin.

Animatorji predstavljajo vez med sedežem organizacije in mentorjem. Komunikacija poteka v obeh smereh ob pomoči elektronske pošte, telefona, srečanj iz oči v oči.

Animatorji se odzivajo na težave v skupini, ali se pridejo posvetovat glede nastalih težav.

Animatorji pišejo predloge za programe, poročajo o študijskem procesu zunaj študijskih dejavnosti, pomagajo rešiti eventuelne konflikte, so zaupniki mentorja in študentov. Za člane skupin je lažje spregovoriti o svojih težavah z animatorji, kot neposredno z mentorji.

Na ta način Slovenska UTŽO raste z ljudmi, za ljudi in predvsem iz potreb ljudi in njihovih zmožnosti. Osebe, mentorji, študenti, sodelujejo v vodenju svoje organizacije.

Evalvacija

Brez evalvacije ni izobraževanja in ni izobraževanja učnih dosežkov. Čeprav v praksi ugotavljamo, da mentorji radi preskočijo fazo evalvacije, verjetno zato, ker si ne želijo negativnih povratnih informacij od študijske skupine, s katero so v dobrih odnosih in lepo napredujejo. Drugič, verjetno zato, ker imajo v mislih šolsko vrsto evalvacije, ki res ni premierna v izobraževanju starejših. Prave vrste in oblike evalvacije pa delujejo kot vir pozitivnih občutkov in so prijetna izkušnja v izobraževalnem procesu. Če mentor napove evalvacijo v izobraževanju starejših, to povzroči strah pri študentih. Zanimivo je spoznanje, da starejši študenti odklanjajo kar bi bilo za njih zanimivo vedeti: Koliko so se naučili in kako dobro so se česa naučili.

Naše raziskovalne naloge in praksa so pokazale, da so starejši študenti izrazito občutljivi za osebna razmerja, da zavračajo kakršnokoli obliko vzvišenega odnosa do njih,.

Če imata ocenjevanje in evalvacija bolj »odrasle oblike«, starejši študenti spoznajo, da so jim takšne oblike všeč. Novo znanje je nov vir motivacije za učenje. Starejši študenti se običajno navdušijo nad ustreznimi evalvacijskimi postopki.

Izobraževanje starejših ni poučevanje. Temelji na andragoškem ciklu in evalvacija je del tega cikla. Poleg analize potreb, programiranja vsebin, izvedbenega načrta programa. Pomembno je, da v tem ciklu evalvacije ne preskočimo.

Kaj je vloga evalvacije? Izobraževanje naredi prožnejše, sodobnejše, prinaša potrebno povratno informacijo in pokaže, koliko napora je še treba vložiti v učenje. Pomaga tudi, da študenti zvedo, kaj želijo izvedeti. Boljša izobraževanje, ga prilagaja skupini. Evalvacija je tudi usmerjanje mentorja in njegovih učnih zmožnosti.

Kaj si moramo zapomniti?

Brez evalvacije ni izobraževanja.

Mentor naj pomaga študentom, da jih ne bo strah evalvacije.

Evalvacija najbolj pomaga študentom.

Če nekdo napreduje, iz tega črpa motivacijo za nadaljnje učenje.

Mentorji potrebujejo povratno informacijo od študentov za svoje nadaljnje delo in mentorji se zavedo, česa so se naučili od svojih študentov.

Neznanje ni zanimivo. Evalvacija naj bi razkrila, kaj študentje znajo.

Začetna ali diagnostična evalvacija pomaga postaviti učne cilje.

Sprotna evalvacija pomaga spreminjati program in naredi izobraževalni proces prožnejši.

Končna evalvacija pridobljenega znanja pokaže, kje je moč znanje uporabiti.

Končna evalvacija pokaže, kateri cilji so bili doseženi in kaj je še treba postoriti v prihodnosti.

V izobraževanju starejših ni prostora za ocene.

Znanje ni potrebno zaradi znanja samega, pomembno pa je, da dosežemo učne in dejavnostne cilje.

Treba je napisati oceno ali oceno podati ustno. Ocena naj bo opisna.

Samo evalvacija je pomemben del izobraževalnega procesa.

Evalviramo tako mentorja kot študente.

Evalviranje učnih dosežkov je neprekinjen proces, ki se prične na začetku izobraževanja. Mentor hitro odkrije, da nekateri študenti napredujejo hitreje kot drugi. Nekateri imajo težave. Nekateri oklevajo. Če mentorji ne odkrijejo, da so njihovi študentje različni, se lahko zgodi, da nekaterim študentom študij ne bo koristil.

V študijskih krožkih so odnosi demokratični, kar naj pride do izraza tudi v fazi evalvacije.

Demokratični odnosi pomagajo spreminjati program in metode.

Ljudje smo skupek izkušenj, ki smo jih doživeli. Naberejo se skozi življenje. Starejši ljudje so nadvse različni. Dosti bolj se razlikujejo, kot se razlikujejo mladi ljudje med seboj, vse zaradi izkušenj. Nekateri študenti imajo raje teorijo in jih osebni primeri ne zanimajo. Pridobivanje znanja je psihološki proces, močno povezan z ego stanji tistega, ki se uči in z mentorjem. Mentorji ne morejo dobro delati v več kot štirih študijskih skupinah, ker je tovrstno delo psihološko izčrpavajoče. Poučevanje je oblika socializacije, ki je za vse otroke enaka. Izobraževanje odraslih pa je individualizirano in usmerjeno k slehernemu posamičnemu študentu. (Izobraževanje, osredotočeno na učence).

Tako kot vse druge vrste evalvacije, naj bo končna evalvacija prijetna izkušnja, preden študijska skupina preneha z delom in gre na počitnice. Študenti sami najbolje vedo, česa so se naučili. Mentor zgolj postavi izhodiščna vprašanja:

Kaj je bilo za vas pomembno, česa ste se doslej naučili?

Ste že kje uporabili znanje, ki ste ga pridobili?

Če primerjate to študijsko leto s preteklim, ali mi lahko poveste, koliko ste se naučili: veliko, precej, ne preveč, malo.

Mentorji se ne trudijo, da bi dobili objektivno sliko o znanju, ki so ga študenti pridobili. Študentje zgolj vpišejo, kaj jim posamezno znanje pomeni. In tako je prav.

Oblike evalvacije

Mentorji naj povedo, kaj so opazili. Izrazijo naj svoje mnenje kar zadeva programske vsebine, učne cilje, proces učenja in uporabo znanja pred študijsko skupino.

V izobraževanju starejših je več oblik evalvacije:

Mentor opiše napredovanje posameznih študentov/skupine.

Študentje ocenijo sami sebe.

Skupinska diskusija o učenju v učnih skupinah.

Ocena učnih izdelkov.

Ocena dosežkov v dvojicah.

Mentor pove, česa se bo moral posamezen študent še naučiti.

Vse oblike ocenjevanja so prožne in jih je moč kombinirati, odvisno od ozračja, ki vlada v skupini. Če se skupina s posamezno vrsto evalvacije ne strinja, mentor ne sme vztrajati.

Pomembni sta obe vrsti ciljev: znanje in dejavnostni cilji

Znanje

Česa so se študenti naučili?

Smo dosegli učne cilje, ki smo si jih postavili na začetku leta?

So se posamezni študenti naučili, kar so želeli na začetku?

Sem jaz sam/a zadovoljen/a s tem, kar so se študenti naučili?

Se je povečal socialni kapital? (Več kot znamo, bolj nas cenijo)

Dejavnostni cilj

Znanje, razvita stališča.

Skupni predlogi za uporabo znanja

Kje bodo posamezni študenti svoje znanje uporabili

Večanje socialnega kapitala (širši krog ljudi, ki jih študenti poznajo)

Izobraževanje starejših podpira dejavno staranje

V šoli so učni dosežki potrebni za nadaljnje šolanje

V izobraževanju odraslih pa moramo učne dosežke občutiti v vsakdanjem življenju in praksi.

Zakaj se starejši študenti učijo

Da ne bi bili družbeno marginalizirani.

Da bi ostali vključeni v družbo.

Da bi si po upokojitvi pridobili nov družbeni položaj.

Novo znanje podpira pridobivanje znanja za nove dejavnosti.

Brez novega znanja starejši postanejo breme mladim generacijam.

Spretnosti IKT in jezikovno izobraževanje podpirajo splošno usposobljenost. Zato so priljubljene.

Andragoške teorije nam povedo, da pravo evalvacijo doživimo samo sredi resničnega življenja, sredi uporabe znanja, ko spoznamo, da se je naš odnos in da so se naša stališča spremenila.

Pridobljeno znanje in spretnosti je moč najbolje evalvirati, če jih uporabimo v resničnih življenjskih situacijah.

IV. Politika dejavnega staranja in druge politike, ki se nanašajo na starost, starejše državljane, na lokalni, regionalni, nacionalni, evropski in svetovni ravni

V preteklosti se politike evropskih držav niso ukvarjale z višjimi in sekundarnimi potrebami starejših, kot so učenje, pripadanje, spoštovanje drugih in spoštovanost, odnosi z drugimi itd. Politika se ni ukvarjala z željo starejših, da bi znali, da bi delovali, da bi se učili živeti z drugimi. Največkrat so bile politike osredotočene na vprašanje pokojnin in upokojitvene starosti, na ukrepe socialnega in zdravstvenega varstva.

Politik izobraževanja starejših ni bilo. Ni bilo politik resnega prostega časa starejših, na primer, pri čemer resni prosti čas pomeni opravljanje amaterskih ali pristočasnih ali prostovoljskih dejavnosti, ki so dovolj smiselne in zanimive in zahtevajo posebne spretnosti, znanje in izkušnje. *Če so obstajale politike prostega časa starejših, so bile osredotočene na naključni prosti čas, kot je denimo pasivno gledanje televizije, srečevanje prijateljev ob skodelici kave, igranje kart. Resni prosti čas pomeni, da imajo starejši dejavnosti, ki spreminjajo in gradijo njih same in njihove skupnosti. Prostočasne dejavnosti morajo biti ambiciozno postavljene, intelektualno spodbudne in morajo, če je le mogoče, podpreti lokalno skupnost. Na primer, učenje transakcijske analize, ki se izreče v postavitvev društva posvojenih starih staršev in razumevanje otrok ter skrb zanje. Ali pa, na primer, izobraževanje, ki omogoči, da starejši človek postane pomožni kustos v muzeju.*

Izobraževanje in organizirano učenje je eden od možnih načinov dejavnega staranja. *Kaj pa je dejavno staranje? Dejavno staranje opredeljujemo na različne načine. Leta 2012 ga je Lazslo Andor, Evropski komisar za zaposlovanje, socialne zadeve in vključenost opisal dejavno staranje kot sledi: "Starati se dejavno pomeni starati se pri dobrem zdravju, biti bolj zadovoljen na delu, imeti moč sprejemanja odločitev, biti zmožen delovanja v vlogi dejavnega državljan, biti sposoben voditi*

boljše življenje." Dodali bi še, da je dejavno staranje mogoče, če nas obdajajo drugi ljudje, če smo v položaju, ko lahko dajemo in prejemamo, ko smo povezani z drugimi generacijami in z vrstniki (odprta socialna omrežja). Lahko se dejavno staramo, če so naše vrednote v družbi cenjene. Kakorkoli, obstajata dve ravni dejavnega staranja: osebna in skupnostna raven. Morata se preplesti. Če se nekdo želi starati dejavno, mora premagovati stereotipe, predsodke, se postaviti po robu diskriminaciji in si mora na novo postaviti položaj v spreminjajoči se družbi. V naših očeh je dejavno staranje alternativen način bivanja v poznejših letih življenja, kar pomeni, da starejši človek zadrži nekatere svoje socialne vloge in prevzame nove, ki so bolj prilagojene naravi postmoderne in na znanju temelječe družbe.

Dejavno staranje so uradno opredelile različne mednarodne organizacije: OECD, Evropska komisija in nazadnje še Svetovna zdravstvena organizacija. Med danimi opredelitvami je za nas najbolj uporabna opredelitev, ki jo je podala Svetovna zdravstvena organizacija.

Vloga izobraževalcev starejših je v tem, da pomagajo študentom razumeti njihov lasten odnos do staranja, da izboljšajo njihovo razumevanje dejavnega staranja, da si na novo poiščejo mesto v družbi. To morajo sicer storiti vse generacije sredi spreminjajoče se družbe. Izobraževalci starejših naj bi tudi pomagali starejšim študentom, da dojamajo, kako pomembno je izobraževanje glede dejavnega staranja.

Dejavno staranje je lahko za različne starejše ljudi precej drugačno. Zato naj izobraževalci starejše študente povabijo v diskusijo o tem, kakšna bi bila v njihovih očeh idealna starost, če ne bi bilo nikakršnih ovir. Izobraževalec oziroma mentor ne komentira kar sliši, vendarle pa povabi tiste bolj zadržane udeležence v diskusiji, da spregovorijo.

Izobraževalci najprej predstavijo različne definicije dejavnega staranja in razložijo prednosti definicije, ki jo je podala Svetovna zdravstvena organizacija. S svojo definicijo dejavnega staranja se OECD osredotoči predvsem na ekonomske vidike daljše delovne dobe, višje upokojitvene starosti, medgeneracijske solidarnosti, ki se je spremenila od Bismarckovih časov, ko naj bi mladi ljudje delali za starejše. Danes naj bi starejši delali dlje za mlade ljudi in zase.

V svoji opredelitvi dejavnega staranja je Evropska komisija bolj osredotočena na vpliv dejavnega staranja na družbo.

Svetovna zdravstvena organizacija se posveča dejavnemu staranju z vidika celega življenja. Gre za dejavno staranje na osebni in družbeni ravni. Svetovna zdravstvena organizacija poda determinante dejavnega staranja (zdravje, čustva, dejavno državljanstvo, tehnološke zmožnosti itd). Izobraževalec naj poudari, da so med determinantami še nekatere, ki jih Svetovna zdravstvena organizacija ne zajame. Izobraževalec študente povabi, da naj povedo, za katere determinante gre po njihovem mnenju. Na primer, najpomembnejša razsežnost dejavnega in kakovostnega staranja je generativnost (Erikson), kar pomeni, da je človek povezan z drugimi, da pozna svoj življenjski smisel, da se počuti koristnega.

V evropskih državah obstajajo politike, povezane s starejšimi ljudmi in različnimi področji življenja: socialno varstvo, zdravje, izobraževanje, kultura itd. Obstajajo bolj ali manj učinkovite politike, ki se izvajajo na lokalni, regionalni, nacionalni, evropski in svetovni ravni. Delovni tim Združenih narodov je glede prebivalstvene dinamike zapisal: "Razvoj agende po letu 2015 naj zrcali vse bolj starajočo se družbo, osredotoči naj se na zdravo staranje in ekonomsko preskrbljenost v starosti, pri tem pa naj poskrbi za okolja, v katera se bodo starejši ljudje integrirali in postali v teh okoljih koristni in ne bodo bremenili drugih generacij. Znova poudarjamo, da še zmeraj nismo dosegli logičnih, močnih in pozitivnih pogledov na staranje svetovnega prebivalstva."

Zaradi hitrega staranja prebivalstva po vsem svetu smo vstopili v obdobje, ki bo trajalo do leta 2030 in takrat bo oseb, nad 60 let več, kot otrok, mlajših od 10 let. Do leta 2050 bo na zemlji 2 milijardi starejših, večina njih bo ženskega spola – zdajšnje številke kažejo, da je moških 84 na 100 žensk, starih nad 65 let, pri čemer bo večina starejših živela v državah tretjega sveta. Zato moramo storiti vse, da se bo slišal glas starejših žensk in moških in da se olajša njihovo sodelovanje v družbenem in ekonomskem razvoju po letu 2015. Želimo doseči enoten univerzalni razvojni okvir, takšen, ki bo upošteval, da je potrebno izkoreniniti revščino, ki se bo zavzemal za trajnostni razvoj. Vseživljenjsko neenakost dohodka, neenakost v izobraževanju, dostopu do zdravja, obravnavi handicapov, pa tudi neenakost v odnosu do spola. Zdi se, da se neenakost na teh področjih v starosti veča. Diskriminacija na temelju starosti je široko razpredena v vseh regijah sveta. Potrebna je prebivalstvena dinamika, ki zajema staranje prebivalstva na svetovni ravni, dinamika, ki jo bo potrebno upoštevati v povezavi z vsemi cilji in indikatorji agende po letu 2015. V okviru te agende naj bi bili resnično vsi vključeni, tudi starejši. Ta okvir se nanaša na pravice in potrebe ljudi vseh starosti.

Želeli bi poudariti, da številni državljani Evrope, naj bodo mladi, srednje stari ali starejši, dokaj slabo razumejo poslanstvo in funkcije Evropske Unije in njenih institucij. Prav tako imajo nepopolno znanje o tem, kako se je gradila Evropa. Temu je morda tako zato, ker je "EU nastala v zaprtih krogih

z malo sodelovanja evropskih državljanov" in ker "so doslej proces združevanja promovirale predvsem potične elite." (Jacques Delors, Les Controverses du programme, 26th June 2009, France Culture.

Temu navkljub Evropo vidimo kot "čudovit, zelo uspešen in na svetovni ravni občudovan projekt, četudi jo prepogosto obravnavamo kot projekt in premalo pogosto kot rezultat." (Marcel Gauchet, idem), četudi je rezultatov in njihovih posledic veliko, tako veliko kot je velika večplastnost evropskih ciljev. Ob upoštevanju tega dejstva smo si pisci teh smernic za izobraževalce v izobraževanju starejših prizadevali, da bi se bralci teh smernic in predvsem starejši evropski državljani seznanili s tem, kaj je bilo v Evropi doseženega, kakšni so rezultati in posledice rezultatov, predvsem na področjih, ki so neposredno povezani s starejšimi državljani.

Evropske pogodbe in strategije

Pogodbe so najpomembnejši vir evropske zakonodaje in so pravna podlaga za skupne politike. Tako so vse politike, ki se nanašajo na starejše, odvisne od teh pogodb, ki pa so hkrati pravni instrumenti, ki omogočajo nadaljevanje procesa evropske integracije. V nadaljevanju so najpomembnejše pogodbe, kise nanašajo na starejše ljudi.

Lizbonska pogodba je postala deklaracija Unije o človekovih pravicah, deklaracija o temeljnih pravicah, ki sta obe pravno zavezujoči. Lizbonska strategija je, poleg pogodb, zelo pomemben koncept in je povezana cilji projekta P3AE. Zato, ker je Lizbonska strategija pomembna, jo morajo starejši državljani obravnavati: Strategijo je pripravil Evropski Svet v Lizboni v letu 2000. Poznana je tudi pod imenom Lizbonska agenda ali Lizbonski proces. Je akcijski in razvojni načrt za Evropsko Unijo, pomemben za vse družbene skupine in seveda tudi starejše državljane. Cilj te strategije je, da iz Evrope naredi najbolj dinamično in na znanju temelječo ekonomijo v svetovnem okviru (kar se sicer ni zgodilo), takšno ekonomijo, ki bo trajno rasla, kjer bo več delovnih mest in bodo delavna mesta boljša, kjer bo družbena trdnost močnejša ob spoštovanju okolja."

Raven nevladnih organizacij

AGE (www.age-platform.org), platforma starejših Evropejcev je evropska mreža približno 150 organizacij, ki delajo v imenu starejših nad 50 let in predstavljajo več kot 28 milijonov starejših v Evropi. AGE ima namen promovirati glas starejših in upokojenih v razpravah o evropski politiki in sicer tako, da predstavniki organizacije na evropski, nacionalni, regionalni in lokalni ravni sodelujejo

in sooblikujejo evropsko razvojno politiko. Delo platforme AGE je osredotočeno na različna politična področja, ki vplivajo na starejši in upokojene ljudi. Gre za področje borbe proti diskriminaciji, področje zaposlovanja starejših delavce, dejavno staranje, socialno varstvo, pokojninske reforme, družbeno vključenost, zdravje, raziskovanje, dostopanje do javnega transporta in grajenega okolja, izobraževanje starejših in IKT. Na tej ravni so tudi druge pomembne nevladne organizacije. Nekatere so specializirane za vprašanja starejših, nekatere organizacije se ukvarjajo s pomembnimi vprašanji znotraj svojega polja dejavnosti. Številne organizacije igrajo pomembno mednarodno vlogo na področju raziskovanja. V nadaljevanju navajamo nekatere pomembne in relevantne nevladne organizacije:

- Care (Christian Action Research & Education for Europe): <http://www.careforeurope.org/>
- CEV (European Volunteer Centre): <http://www.cev.be/>
- COFACE (Conf.d.ration des Organisations Familiales de l'Union Europ.enne):
<http://www.coface-eu.org/>
- CCRE (Council of European Municipalities and Regions): <http://www.ccre.org/>
- EUROCADRES (Council of European Professional and Managerial Staff):
<http://www.eurocadres.org/>
- Eurocarers (European Association Working for Carers): <http://www.eurocarers.org/>
- Euro Cities: <http://www.eurocities.eu/main.php>
- Euro Health Net: <http://www.eurohealthnet.eu/>
- European Association for Population Studies: <http://www.eaps.nl/>
- European Federation for Retirement Provision: <http://www.efrp.org/>
- European Association of Service Providers for Persons with Disabilities:
<http://www.easpd.eu/>
- EURAG (European Federation of Older Persons): <http://www.easpd.eu/>
- European University: <http://www.euruni.edu/Scripts/Index.aspx?idz=2>
- FAFCE (F.deration der Katholischen Familienverbände in Europa):
<http://www.family-eu.org/cms/index.php>
- IPSE (Institut de la Protection Sociale Europeenne) :
<http://www.idies.org/index.php?post/Linstitut-de-la-protection-sociale-europeenne-IPSE>
- Youth Forum Jeunesse : <http://www.youthforum.org/>

Od leta 2000 dalje je bila socialna politika dosti bolj prisotna v agendi Evropske Unije. Potem, ko so predsedniki držav sprejeli Lizbonsko strategijo, se je oblikoval nov cilj, v imenu katerega naj bi se ekonomske in družbene politike povezale. Posledično je prišlo do ambiciozne socialne agende s prioritarnimi družbenimi cilji – odprta metoda koordinacije – ki se zavzema za močnejše sodelovanje držav članic in močnejšo koordinacijo teh držav glede različnih socialnih vprašanj. Ta metoda se nanaša na področje zaposlovanja, socialnega varstva (pokojnine), družbene vključenosti in izobraževanja. V današnjem času je vrsta prebivalstvenih sprememb potrebna obravnave: znižanje števila prebivalcev v Evropi, migracijski procesi in predvsem staranje prebivalstva. Ko se pogovarjamo o staranju, imamo pogosto v mislih individualno staranje, ne pa staranja prebivalstva in družbe. Staranje prebivalstva ali demografsko staranje pa ni nikakršen spodrseljaj, marveč

civilizacijski dosežek.

Evropska Unija in njen pomen za starejše

Starajoča se družba narekuje številne spremembe glede vloge starejših in vlog drugih generacij, pa tudi glede sprememb v medsebojnih odnosih. Predvsem narekuje dejavno sodelovanje vseh državljanov znotraj držav članic Evropske Unije. Številna so vprašanja, ki se nanašajo na starejše ljudi:

- daljša delovna doba in boljše delovne okoliščine
- priprava na prostovoljstvo medtem, ko je nekdo še zaposlen
- prostovoljsko delovanje na osebni ravni ali organizirano prostovoljstvo v javnih ustanovah in drugih organizacijah v času po upokojitvi
- spremenjen položaj v družini
- udeležba v izobraževanju starejših
- sodelovanje v lokalni skupnosti
- sodelovanje v sprejemanju odločitev glede občinskih reči, kot so izobraževanje, zdravje, kultura, transport, socialno varstvo, odpravljanje revščine itd.

Vsa ta in tudi druga vprašanja so pomembna za starejše ljudi. Niso pomembne samo pokojninske sheme in pokojninske reforme, o katerih je tako pogosto govor. Mnenja smo, da razumevanje Evropske Unije in integracijskih procesov v Uniji pomaga starejšim in drugim razumeti vlogo Evropskih institucij in svetovalnih organov, ki delujejo v dobro starejših ljudi.

Še več, pomembno je boljše razumevanje nevladnih organizacij in njihovega delovanja na evropski ravni in kako te koristijo starejšim državljanom, ki lahko sodelujejo v oblikovanju evropskih politik glede njihovih in drugih generacij!

<http://ec.europa.eu> (European Commission)

http://ec.europa.eu/public_opinion/archives (Eurobarometer)

<http://ec.europa.eu/yourvoice> (Commission's website for citizens to express themselves)

http://eesc.europa.eu/index_en.asp (EESC - Economic and Social Committee)

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu> (EUROSTAT – centre for European statistics Union Documents)

<http://eurageurope.org/eurag/> (EURAG - European Federation of Older Persons)

<http://europa.eu/documentation> (European Union Documents)

www.age-platform.org/ (AGE - European Older People's Platform)

www.careforeurope.org/ (Care - Christian Action Research & Education for Europe)

www.caritas-europa.org (Caritas Europa)
www.ccre.org/ (CCRE - Council of European Municipalities and Regions)
www.cecop.coop (CECOP - European Confederation of Workers' Cooperatives, Social Cooperatives and Social and Participative Enterprises)
www.cev.be/ (CEV - European Volunteer Centre)
www.coface-eu.org (COFACE - Confederation of Family Organisations in the European Union)
www.coface-eu.org/ (COFACE - Conf.d.ration des Organisations Familiales de l'Union Europ.enne)
www.consilium.europa.eu (Council of European Union)
www.eapn.org (EAPN - European Anti Poverty Network)
www.eaps.nl/(European Association for Population Studies)
www.easpd.eu/(European Association of Service Providers for Persons with Disabilities)
www.efrp.org/ (European Federation for Retirement Provision)
www.enar-eu.org (ENAR - European Network Against Racism)
www.esn-eu.org (ESN - European Social Network)
www.euocadres.org/(EUROCADRES - Council of European Professional and Managerial Staff)
www.euocarers.org/ (Eurocarers - European Association Working for Carers)
www.eurocities.eu/main.php (Euro Cities)
www.eurohealthnet.eu/ (Euro Health Net)
www.euoparl.europa.eu/(European Parliament)
www.european-microfinance.org/index2_en.php (EMN - European Microfinance Network)
www.family-eu.org/cms/index.php (FAFCE - F.deration der Katholischen Familienverbände in Europa)
www.idies.org/index.php?post/Linstitut-de-la-protection-sociale-europeenneIPSE
www.womenlobby.org (European Women's Lobby)
www.youthforum.org/(Forum of Young People in Europe)

Priporočila oblikovalcem politik in izobraževalnim organizacijam, ki delujejo na področju izobraževanja starejših

S temi smernicami smo člani projekta P3AE poskušali utemeljiti potrebo po vključevanju prebivalcev, ki so prenehali poklicno delati, v odločanje o izobraževalni politiki. Prav tako je prebivalce potrebno vključiti v oblikovanje stalne izobraževalne ponudbe izobraževalnih organizacij.

Izobraževalne politike, ki zadevajo starejše, obstajajo v vseh evropskih državah. V tek politikah je poudarjena funkcionalna vloga učenja v poznejših letih življenja, saj izobraževanje krepi dobro počutje starejših in jim pomaga, da se prilagodijo upokojitvi ter se dejavno starajo. V izobraževalni politiki starejših je poudarjeno, da je izobraževanje starejših pravica, da omogoča starejšim, da si pridobijo moč in se emancipirajo. Izobraževanje je namenjeno osebni rasti in samouresničenju starejših. Starejši naj bi ob pomoči izobraževanja dali pomen svoji preteklosti, sedanjosti in svojemu prihodnjemu življenju. Izobraževanje v poznejših letih življenja pomaga starejšim, da najdejo pot iz kriznih situacij.

Zdaj, ko Evropa doživlja pomembne prebivalstvene spremembe, med katerimi so staranje, staranje prebivalstva in staranje delovne sile, zdaj, ko se je pričakovana življenjska doba občutno podaljšala in zdaj, ko se zmanjšuje stopnja rodnosti, glede na to, da je pomembno spodbujati starejše, da si pridobivajo potrebne kompetence (znanje, spretnosti, stališča), glede na to, da je pomembno, da starejši uporabljajo svoje zmožnosti dejavnega staranja v svojem osebem življenju, pa tudi za sodelovanje v lokalnem, družbenem in ekonomskem razvoju, glede na to, da je ključnega pomena, da starejši uporabljajo svoje zmožnosti zato, da bi bili samozadostni, kolikor je le mogoče in da bi ostali vključeni v starajočo se družbo, smo organizacije, ki sodelujejo v projektu P3AE, deležnem finančne podpore Evropske Unije in programa ERASMUS+ oblikovali naslednja priporočila, za katera bi želeli, da jih upoštevajo oblikovalci politik na vseh ravneh, politik, ki se nanašajo na starejše, izobraževanje starejših, starost in zavzetost starejših za družbeni in ekonomski razvoj.

Priporočilo št. 1

Vsakdo ima pravico, dejavno sodelovati v starajoči se družbi, ne glede na starost, rasno pripadnost, barvo kože, socialno kulturni spol, jezik, veroizpoved, politična in druga mnenja, nacionalno ali družbeno poreklo, lastnino, ne glede na to, kje je bil kdo rojen in ne glede na druge statusne lastnosti.

Priporočilo št. 2

Izobraževanje starejših naj bo prilagojeno sodobnemu in prihodnjemu družbenemu razvoju: družbenim ciljem izobraževanja velja posvetiti posebno pozornost.

Priporočilo št. 3

Potrebno je izobraževanje vseh družbenih skupin starejših in potrebne so vse vrste izobraževanja.

Priporočilo št. 4

Izobraževanje starejših velja podpreti z raziskovanjem in svetovanjem, pa tudi z izobraževanjem strokovnjakov in prostovoljcev.

Priporočilo št. 5

V politikah, ki se nanašajo na starejše, velja opustiti diskurz šibkosti in odvisnosti.

Priporočilo št. 6

Potrebno je razvijati in spodbujati vseživljenjsko učenje, kakor tudi vseživljenjsko delo.

Priporočilo št. 7

Vsakdo naj uporablja zmožnosti, ki jih ima, zato naj bodo izobraževalni programi ambiciozno napisani in izvedeni, usmerjeni v dobro počutje starejših, kakor tudi v njihovo družbeno in ekonomsko angažiranje.

Priporočilo št. 8

Starejši naj kar se da dobro razvijejo svoje tehnološke zmožnosti in potenciale ob sodelovanju z drugimi generacijami.

Zaključek

Starejši v poznejših letih življenja se učijo iz osebnih in skupnostnih razlogov: za premagovanje težav tranzicijskega obdobja, za privzemanje novih socialnih vlog v starosti, strukturiranje časa, preverjanje v preteklosti pridobljenega znanja in razumevanje spreminjajočega se sveta. Starejši se učijo tudi iz družbenih razlogov: zato da pripadajo družbi, v kateri ima učenje svojo polno vlogo za spodbujanje osebne rasti, emancipacije, večanje bogastva, solidarnosti in odgovornosti do sveta (...), kjer je učenje povezano z doseganjem svobode in svobodne izbire, zdravja in dobrega počutja: zahvaljujoč učenju se starejši povezujejo z drugimi generacijami. Zato morajo biti bolj predani oblikovanju skupnostnega življenja. Sodelovanje med generacijami in solidarnost med njimi je mogoča le, če se lahko starejši starajo dejavno. Izobraževanje je eden od načinov dejavnega staranja, morda eden najpomembnejših načinov. Izobraževanje v poznejših letih življenja ni enako šolanju. Ima svoje lastne značilnosti, ki bi jih morali mentorji poznati. Izobraževanje starejših je izobraževanje za osebno rast, plačano delo, dejavno državljanstvo in pridobivanje moči.

Izobraževanje v poznejših letih življenja, pa tudi politike na lokalni, nacionalni in evropski ravni naj starejše obravnavajo kot dejavne državljane, ki prevzemajo svoj del odgovornosti v družbi, imajo razvojne zmožnosti, pa tudi številne psihosocialne potrebe in njim lastna vprašanja. Starejši državljani, ki se vključujejo v izobraževanje, ki govori o njih samih in njihovih vrstnikih, pa tudi drugih generacijah. Napovedovanje družbenih sprememb, prilagajanje tem spremembam ali priprava na posledice sprememb, ki prizadenejo starejše ljudi, so lahko predmet in cilj evropskih projektov in izobraževanja starejših.

Literatura in viri

Agruso, V.M. (1978). *Learning in the later years: principles of educational gerontology*. New York, San Francisco, London: Academic Press.

Alheit, P. (ur.) (1995). *The biographical approach in European adult education*. Wien: Verband Wiener Volksbildung.

Balibar, E. (2003): *We the People of Europe; reflections on transnational citizenship*. Princeton: Princeton University Press.

Beauvoir de, S. (1996) *The coming of Age*,. W. W. Norton & Company

Beck U. (1992). *Risk society: Towards a new modernity*. London; SAGE

Charlot, B. (1997) *Du rapport au savoir. Eléments pour une théorie*. Paris: Anthropos.

Čusack S. A. (1999). Critical educational gerontology and the imperative to empower. *Education and Ageing*, 14, 21–37.

Durandal, J-Ph.V. (2003) : *Le Pouvoir gris. Sociologie des groupes de pression de retraites*. PUF. Paris.

Erikson, E.H. et al.(1989): *Vital Involvement in old age*. W.W. Norton & Company. New York.

Erikson, H. E. *Psychological Stages of Life*.

<http://psychology.about.com/od/psychosocialtheories/a/psychosocial.htm>

Findeisen D. (2010) *Univerza za tretje življenjsko obdobje v Ljubljani: stvaritev meščanov in vez med njimi*, Društvo za ITŽO, Ljubljana.

Findeisen, D. edt. (2010) *Characteristics of Older Adult education*. Ljubljana: Slovenska univerza za tretje življenjsko obdobje

Freire P. (1998). *Pedagogy of hope: Reliving the pedagogy of the oppressed*. New York, NY: Continuum.

Galey, M. (1981) *Marguerite Yourcenar Les yeux ouverts entretiens avec M. Galey*. Paris: Le Livre de Poche.

Guillemard, A.-M. (1986) *Le déclin du social*. Paris: PUF.

Habermas, J. (2009): *Europe The Faltering Project*. Cambridge: Polity.

Jarvis, P. (2010) Inquiry into the future of lifelong learning. Introduction. *International Journal of Lifelong Education* Volume 29, 2010 - Issue 4:

Krajnc, A. et all (1992) *Kako smo snovali Slovensko univerzo za tretje življenjsko obdobje*. Ljubljana: UTŽO.

Krajnc, A. (2013) Mentorji in mentorstvo. *Posebnosti izobraževanja starejših. Characteristics of Older Adult education* pp. 61.89.

- Krajnc, A. (2015) *Spoznaj sebe in druge*: Ljubljana: Slovenska univerza za tretje življenjsko obdobje.
- Krajnc, A. (2017) *We are older and we learn. Theory and Practice of Older Adult education*. Ljubljana: Slovenska univerza za tretje življenjsko obdobje.
- Lengrand, P. (1970) *An introduction to lifelong education*. Paris: UNESCO
- Ličen, N. (2013) Planning and Programming Adult Education Programmes. In: Characteristics of older adults. Ljubljana: Društvo za izobraževanje za tretje življenjsko obdobje.
- Mackie, D.M., Hamilton, D. L. (1993) *Affect, Cognition and Stereotyping : Interactive Process in Group Perception*. London: Academic Press Inc .
- Magnusson, D. (ur.) (1996). The lifespan development of individuals: behavioral, neurobiological and psychosocial perspectives: a synthesis. Cambridge: Cambridge University Press.
- Maslow, A. (1971) *Hierarchy of Needs: A Theory of Human Motivation* [Kindle Edition]
- Miller, A. (1996) *The Drama of the Gifted Child: The Search for the True Self*. Revised Edition
- Moussis, N. (2007): Guide to European Policies. 13th edition. Rixensart. European Study Service Official Journal of the European Communities.
- Roberts, K. (1981): *Leisure*. Longman. London.
- Rojek, C. (2000): *Leisure and Culture*. Palgrave Macmillan. New York.
- Schuller, Watson (2009) *Inquiry into the Future for Lifelong Learning*. Leicester: Niace.
- Shields, R. (1997): *Flow, Space and Culture*. No.1, Volume.1, pp. 1-9.
- Stebbins, R.A (2010) *A Perspective for Our Time. Serious Leisure*, UK
- Tennant, M., Pogson, P. (1995). *Learning and change in the adult years: a developmental perspective*. San Francisco: Jossey – Bass.
- Tournier, P. (2000) *Learn to Grow old*. 5TH edition. Westminster John Knox Press;

Glosar

Dejavno staranje

Dejavno staranje je političen koncept, utemeljen na teorijah kot so: teorija dejavnost v starosti, vseživljenjsko učenje za dejavno staranje poudarja pomen vseh starosti in obdobj življenja ter govori o medgeneracijskem kontekstu, v katerem živijo ljudje. Ta koncept priznava staranje in učenje kot dva procesa, ki se dogajata skozi življenje. Govori o kulturnih izkušnjah zgodnjega življenja, ki oblikujejo kasnejše izkušnje, odločitve in posledice odločitev. Vseživljenjskost dejavnega staranja

opozarja na življenjske dogodke, ki so v poznejših letih življenja pomembni za starejše posameznike. Lahko da ne potekajo po kronološkem redu in nedavni dogodki niso nujno tudi najpomembnejši.

Staranje

Staranje obravnavamo kot proces, ki steče, ko se rodimo. Staranje obsega evlucijske in devolucijske procese. Staranje je vseživljenjski proces, ki teče od zibelke do groba.

Starajoče se prebivalstvo

Prebivalstvo je starajoče se, če se število starejših nad 65 let veča v primerjavi s tistimi, ki so stari med 20 in 64 let. Do staranja prebivalstva pride, kadar se zviša povprečna starost v deželi ali regiji zaradi zvišanja pričakovane življenjske dobe in/ali znižanja stopnje rojstev. Sleherni mesec se več kot milijon ljudi postara in doseže 60 let. Svet se hitro stara. Število ljudi, starih 65 let in več, se bo podvojilo. Podvojil se bo delež svetovnega prebivalstva in prešel od 7 % v letu 2000 na 16 % v letu 2050. Do leta 2050 bo več starejših kot otrok v starosti od 0 do 14 let. To se bo zgodilo prvič v zgodovini.

Andragogika

V 18. Stoletju je francoski filozof Nicolas de Condorcet dejal, da naj bodo v izobraževanje vključeni vsi odrasli. Pojem andragogike v nasprotju s pedagogiko pa je skoval Alexander Knapp, nemški gimnazijski učitelj, ki je živel v 19. stoletju. Izraz je nato uporabil Malcolm Knowles (1913-1997) v reviji Journal of Adult Education, ko je razvijal enoten sistem izobraževanja odraslih (The Meaning of Adult Education). Teorija andragiogike je utemeljena na tem, da je andragogika različna od pedagogike, da ne uporablja tradicionalnih učnih metod, da je osredinjena na tistega, ki se uli in ne na učitelja, da je posvečena samostojnemu učenju in možni transformaciji posameznika in skupnosti.

Avtonomnost

Avtonomnost v starosti pomeni biti samostojen ali zadržati samostojnost ali svobodo delovanja. Ta zmožnost se nanaša na lastnosti dejavnega državljana, ki sodeluje v dejavnostih, dobrih za posameznika in družbo. Te dejavnosti so lahko prostovoljsko delo, posamezne oblike zaposlenosti ali plačanega dela, skrb za družino ali druge v lokalni skupnosti. Skupnost, za katero posamezen človek prispeva, je lahko tudi družina.

Kompetenca

Imeti kompetence ne pomeni biti usposobljen ali imeti znanje. Kompetence obsegajo disciplinarno znanje ali teoretično znanje, izkustveno znanje in spretnosti, ki so bile preverjene v resničnih življenjskih situacijah. Zidar, na primer, je lahko usposobljen za polaganje opeke, kompetenten pa postane, če lahko tudi razmišlja o svojih izkušnjah, če lahko posploši svoje izkušnje, jih argumentira in prenese na druge. Beseda kompetenca ima različne pomene. V povezavi z dejavnim staranjem pomeni vse, kar je potrebno starejšim, da živijo dejavno, dejavno sodelujejo v skupnosti in družbi. Čeprav kompetence pogosto obravnavamo kot zmožnost posameznikov, v tem projektu govorimo tudi o družbenih zmožnostih za dejavno staranje. V ta namen je potrebno ustrezno obnašanje starejših, takšno, ki se zavzema za zdravje, potrebne so tudi družbene strukture, kot je, denimo, zdravstveni sistem, ki starejšim pomaga, da obvladujejo zdravje.

Demografija

To je študija o prebivalstvu, ki uporablja statistiko za preučevanje vidikov, kot so velikost, rast, struktura in distribucija skupin starejših. Demografsko analizo lahko uporabimo pri posameznih prebivalstvenih skupinah, kot so moški in ženske nad 65 let, ob upoštevanju sprememb v danem geografskem okolju in skozi čas ter v povezavi z dimenzijami, kot so rojstvo, smrt, migracije in staranje.

Diskriminacija

Razlikovanje na temelju tistega, česar ni moč spremeniti: rasa, starost, videz. V mnogih državah in institucijah obstajajo diskriminatorne tradicije, politike, ideje, prakse in zakoni.

Družbena pravičnost

Družbena pravičnost je pravičen odnos med posamezniki in družbo.

Izobraževanje v poznejših letih življenja

Izobraževanje v poznejših letih življenja pomeni organizirano in k ciljem usmerjeno učenje različnih skupin starejših.

Pridobivanje moči

Pridobivanje moči pri starejših pomeni, da starejši pridobijo psihološko, politično in ekonomsko moč ob pomoči izobraževanja, ki jih privede do odločitev.

Poznejša leta življenja

Poimenovanje je skoval Peter Jarvis na konferenci leta 1995 v Ulm. Poznejša leta življenja se nanaša na različne stopnje življenja in različne skupine starejših: starejše delavce, starejše pred upokojitvijo, upokojene, ki so se znašli v dinamičnem procesu med delom, upokojitvijo in starostjo, starejši ljudje v institucionalni oskrbi ali na splošno odvisni starejši. Oblikovalci politik te slednje imenujejo starejši ali starejši odrasli ali seniorji ali tretje obdobjniki. Izraz je v zadnjem času manj pogosto v rabi.

Učenje

Učenje je proces dejavne zavzetosti in pridobivanja izkušenj. Učenje se zgodi, kadar se obnašanje spremeni (dejavnost, razmišljanje, emocije itd.). Ljudje se učimo, kadar želimo osmisliti svet, ki nas obdaja, učenje lahko pomeni okrepitev spretnosti, večanje znanja ali razumevanja, pomeni poglobljanje vrednosti ali zmožnosti za refleksijo. . Učinkovito učenje vodi do spremembe, razvoja in želje po nadaljnjem učenju.

Učenje s poskušanjem in delanjem napak

Na ta način se učimo, če občasno preizkušamo nove strategije, se odpovemo nepravim rešitvam. Takšno učenje je lahko zelo kreativno, vendar zahteva veliko časa.

Zmožnost učenja

Zmožnost učenja se nanaša na to, kar je potrebno za učenje v poznejših letih življenja in za učenje, ki ustreza poznejšim letom življenja. Učenje je lahko formalno ali neformalno, lahko vključuje številne možnosti, učne zmožnosti in znanje, učenje nečesa, kar je ustvarjalno ali učenje nove tehnologije, kot denimo e-tehnologije (računalniki, internet itd.).

Prosti čas

Prosti čas je čas, ki ga ne namenjamo delu, iskanju dela, domačim opravilom in izobraževanju. V prosti čas ne spadajo dejavnosti, kot so prehranjevanje in spanje.

Vseživljenjsko učenje

To je nenehno učenje za osebno in delovno življenje, ki poteka skozi vse življenje in v vrsti situacij. Učenje poteka ne le v formalnem okolju, pač pa tudi neformalnih učnih skupinah, sredi vsakodnevnih interakcij in v različnem okolju.

Motivacija

Motivacija oblikuje in spodbuja obnašanje. Lahko je zunanja ali notranja. Motivacija je koncept, ki je postal popularen z razvojem marketinških teorij. Vključuje številne elemente, kot so potrebe, aspiracije, pripravljenost za delovanje, emocije, znanje itd.

Neformalno izobraževanje

Neformalno izobraževanje je strukturirano, ima cilje, a daje prednost posameznim učnim metodam. Je bližje življenju kot formalno izobraževanje.

Večrazsežnostno staranje

Staranje ima zmeraj več razsežnosti (biološka, družbena, psihološka, kulturna razsežnost).

Starost

Starost je obdobje človeškega življenja, a nikakor ni obdobje hiranja.

Kampanja za prepričevanje javnosti

Nevladne organizacije ne morejo brez javne kampanje. Ni dovolj, da delajo za posamezno marginalizirano skupino, mobilizirati morajo tudi podporo javnosti, sprožiti spremembe obnašanja in vzpostaviti lokalno politično agendo. Javna kampanja je utemeljena na sredstvih javnega obveščanja.

Socializacija

Socializacija je proces oblikovanja svoje biti. Je posledica socialnih izkušenj in interakcije.

Stereotip

Stereotip je predhodno mnenje, ki si ga ustvarimo o skupini ali posameznikih. Stereotipne misli ali prepričanja lahko, ali pa tudi ne, natančno zrcalijo resničnost.

Strukturiranje časa

Starejši morajo strukturirati svoj čas, odkriti poti do drugih ljudi. Dolge oblike izobraževanja imajo zato poseben pomen.

Študijski krožek

Je oblika in metoda izobraževanju odraslih, kjer so za izobraževalni proces odgovorni vsi v skupini. Študijski krožek vodijo vsi člani ali pa ga vodi animator ob pomoči mentorja. Študijski krožki so se začeli na Švedskem in v ZDA. V Sloveniji smo jih uvedli na slovenski U3. V Sloveniji imajo kognitivne in dejavnostne cilje in uporabljajo pisne vire znanja.

Transformativno učenje

Izobraževanje starejših je po naravi transformativno, spreminja odnos, vrednote, stališča starejših.
